628
L. II. 4

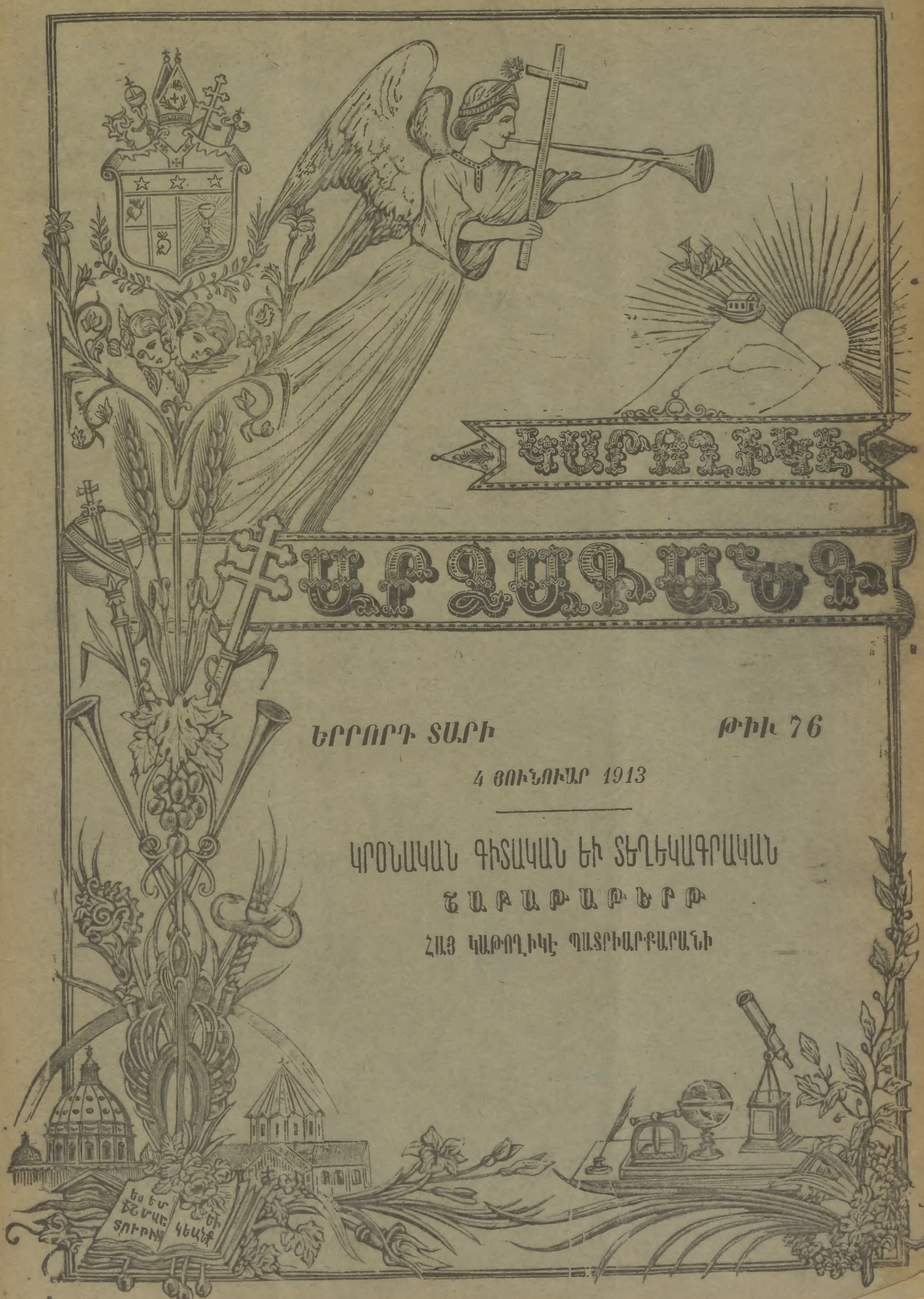

ԱՐԱՐԱՏ

ԱՐՁԱԳԱՆԳ

ԵՐՐՈՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 76

4 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1913

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԳԻՏԱԿԱՆ ԵՒ ՏԵՂԵԿԱԳՐԱԿԱՆ

ԵԱՌԱԹԱԹԵՐԹ

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ՊԱՏՐԻԱՐՔԱՐԱՆԻ

ԿԱԹՈՂԻԿԷ ԱՐՁԱԳԱՆԳ

ԿՐՕՆԱԿԱՆ, ԳԻՏԱԿԱՆ ԵՒ ՏԵՂԵԿԱԳՐԱԿԱՆ

ԹԱՂԹԱԹԵՐԹ

Երրորդ տարի — 4 Յունուար 1913 — Թիւ 76

«Սրբազան Բահանայապետն Պիոս Ժ. կը մաղթէ որ **Կաթողիկէ Արձագանգ** շաբաթաթերթը շարունակէ Հայաստանի կաթողիկէ ժողովրդոց մէջ, մանաւանդ ի գաւառս, փրկարար առաքելութիւն մը կատարել, ի բարգաւանանս կրօնից եւ ի հոգեւոր օգուտ հոգիներու: Այս մաղթանաց արդիւնաւորութեան համար Սրբազան Հայրն ուտագին կ'օրհնէ յիշեալ Շաբաթաթերթը, ինչպէս նաեւ անոր խմբագիրներն եւ ընթերցողները»:

Նախակարգ. Մէրի տէր Վալի, առ Ամեն. Տ. Պօղոս Պետրոս ԺԳ. Թերզեան, Հայ Կաթողիկէ Պատրիարք Կիլիկիոյ,
23 Նոյեմբերի 1912, թիւ 60780 թուականաւոր:

Նոր Տարի

Մեր ընթերցողներուն ի սրտէ կը մաղթենք երջանիկ Նոր Տարի մը, ի երկնից ընտրեալագոյն սրարգեւներով: Բայց ո՞րքան անսոյգ է եւ թեկանուտ այս կեանքը, «Իբրեւ զծաղիկ խոտոյ»: Ահա տարի մըն ալ անցաւ, անդարձ գնաց ի ծոց յաւիտենականութեան, ուր կը մղեն զմեզ անդուլ՝ ժամերն, օրերն ու տարիները, զորս կ'անցուցանենք թերեւս խնդալով, կամ չար եւս ունայնութեան ծառայելով: Եւ սակայն ահաւոր աղէտներ յաջորդաբար կամ միանգամայն կը կեղեքեն զմեզ. 1912 արիւնակաթ ուրուական մըն է պատմութեան մէջ: Մարդկութեան հիմերը կարծես կը քայքային, սոսկալի է Աստուծոյ արդարութիւնը: Կ'անցնին կ'ոչնչանան մարդեր, ինքնակալներ ու ազգեր. եւ Աստուած է միայն անփոփոխ, ամենակալ եւ երկրպագելի. եւ իր Ս. Եկեղեցին է միայն միմահասատ եւ անսասան: Մարդն հիւղէ մըն է տիեզերաց քով, իսկ անմահ Էակին հանգանատութեանը՝ ոչինչ. սակայն եթէ հպատակի Անոր եւ իր Եկեղեցւոյն, պիտի անմահանայ փառօք Զուարթնոց հետ: Ահա նանեանը՝ որ մարդուն ամենօրեայ մտածումնքը, իր ուրախութիւնը, իր հոգիանը պէտք է գրաւէ. ապագայի անյեղլի յոյսը, ասոր որ կը ճառագայթէ փոփոխական աշխարհի եւ մահու տրտմաբախիծ հորիզոնին... Սահի՛ն ուրեմն եւ շո՛ւտ անցնին այս դժբախտ կենաց օրեր ու տարիներ. ու երթանք մեր երանելի հայրենիքին, ուր պիրեիք կը ապրինն մեզ, ի նորն Երուսաղէմ, որ Պէտք չունի արեւի եւ լուսնոյ, զի հոն լոյսը Գառնն է, ուր պիտի ջնջէ Աստուած ամէն արցունք. եւ չկայ հոն մահ եւ ոչ սուգ եւ ոչ աղաղակ, ոչ ցաւ կայ եւ ոչ աշխատանք, զի առաջինը անցաւ: Ցաղթողը

պիտի ժառանգէ այս ամենը»: ՅԻՍՈՒՍԻ ՓՐԿԶԻ անունով կը սկսի տարին եւ պիտի սկսին Աստուծոյ մեզի շնորհելիք ամեն տարիները: Ա-նով է այս մեծ յաղթութիւնը, որ Աստուծոյ համար բաշուած մեր ցնցիլի ցաւերուն հուսկեն պիտի բողբոջի իբրեւ մեծ ծառ կենաց անվանիլ եւ անկէ՝ պատակ փառաց անթարշամ: Նոր Տարին ուրեմն ծառայէ մեզ նոր արդարութեան, իր բոլոր յոյսերովն ու սպասումով. եւ ըսենք. «Տէ՛ր, այս տարի ալ բոլոր իմ կեանքս. թերեւս պտուղ բերէ. ապա թէ ոչ՝ տարիէ մը կտրէ զայն»!... (Ղուկ. ԺԳ.):

ՏԷՐ ԿՈՄԻՏԱՍ ՔԱՀԱՆԱՅ
ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ՆԱՀԱՏԱԿ

Է
ԵՊԱՐՔՈՍԱՐԱՆ

(Շար.)

Երեքշաբթիէն Չորեքշաբթի գացող գիշերը, ինչպէս վերը տեսանք. Թշնամիք եւ հակառակորդք Տեառն Կոմիտասայ արբեալ եւ յայտնապէս գործած չարիքի հաճոյքէն թմրեալ խոր քնով մը անցուցին. սակայն, անմեղ Տէր Կոմիտասը՝ իւր աշակերտին տան մէջ արգելափակուած, կատարեալ համակերպութեամբ Աստուծոյ կամաց, հանդարտ եւ խաղաղ հոգւով մը հոկման գիշեր մը անցուց, աղօթեց անքուն մինչեւ առաւօտ՝ իր Աստուծոյն առջեւ. աղօթեց խոնարհութեամբ եւ խանդավառ սիրով իւր հոգւոյն փրկութեան համար, աղօթեց իւր սգակիր ընտանեաց համար, աղօթեց իւր համայն ազգայիններուն հոգւոյն փրկութեան հակար. աղօթեց զինք հալածողներուն համար, Ս. Ստեփաննոսի խօսքերովն. «Տէր մի՛ համարիր զսոցա զայս մեղս» (Գործք Առաք. Է. 59), եւ Քրիստոսի հետ՝ «Զի ոչ գիտեն զինչ գործեն» (Ղուկ. ԻԴ. 34): Հետեւեալ առաւօտն որ էր Չորեքշաբթի, 22 Հոկտեմբեր, Տէր Կոմիտասը առնելով, Եպարքոսարան տարին եւ հոն բանտարկեցին:

Եպարքոսարանը, ինչպէս վերը յիշատակեցինք, այն ժամանակները Թոփ-Դաբաւ Սարայը ըսուած տեղն էր, Այա Սոֆիայի վարի կողմը, Սարայ Պուրնը կոչուած նշանաւոր պարտէզի վերեւ, Զարպխանէի կից, Ալայ կամ Սալթանաթ Քէօշկի ըսուած արքայական հոյակապ պալատի մօտերը, եւ էր այն ատենուան Պապը Ալին:

Բանտին մէջ կային ուրիշ Կաթողիկէ Հայեր, եւ եօթը նշանաւոր անձինք, որոնք կրօնական խնդիրներէ զատ, ունէին նաեւ քաղաքական յանցանքներ, որովհետեւ ասոնք տարի մը առաջ Եպարքոս Մէհմէտ Պալթաճիի օրով, Աւետիք Պատրիարքը իր կաթողիկէ կրօնքի դէմ ունեցած անհաշտ թշնամութեան եւ խիստ վնասակար դիտումներուն պատճառաւ Դաղղիոյ դեսպան Ֆէրիոլի գործունէութեամբ աքսորել տուած եւ անոր տեղ Մատթէոս Սարին՝ Սսոյ Կաթողիկոսութենէն հրաժարել տալով Կ. Պոլսոյ Պատրիարքական Աթոռ բարձրացուցած էին եւ ժամէ ի ժամ կը սպասէին իրենց գլխատման վճռոյն: Ասոր ապացոյցը կը գտնենք Հ. Յովհ. Թորոսեանի Մխիթար Աբբահօր վարքին 212րդ էջին մէջ, ուր կը պատմէ թէ Ֆէրիոլ Դեսպանը՝ Աւետիքին մէկ անպատեհ արարքին վրայ արդէն շատ զրգռուած ըլլալով, այսինքն թէ Աւետիքին՝ Դաղղիոյ Թագաւորին առ դեսպանն ուղղած մէկ թուղթը, ընդդէմ կանոնաց միջազգային իրաւանց. բացած եւ կարդացած ըլլալը խմանալով, առթի մը կը սպասէր վրէժխնդրութեան եւ դիմելով Մէհմէտ Պալթաճը Եպարդոսի, զանի ստիպած էր որ աքսորէ զԱւետիք, ինչպէս նոյն իսկ դեսպան Ֆէրիոլ կը պատմէ իւր նամակաց մէջ առ Լուդովիկոս ԺԴ. Աւետիքի ձերբակալումը եւ անոր գլխուն խաղցուած դաւը որ հետեւեալներն են.

«Մայիս, 6. — Աւետիք, այս հերետիկոս պատրիարքը, որ մեղի այնչափ չարիք ըրաւ, վերջապէս ձեռքս ինկաւ: Պիտի տարուի նաի Մարսիլիա, կը խնդրեմ խոնարհաբար Ձեր վեհափառութենէն որ բանտարկուի նա, մինչեւ որ տեղեկագրեմ Ձեզ անոր գործած բոլոր նենգութիւններն եւ ոճիրները, զոր պիտի ը-

նեմ անյապաղ Թովմասին. անուշնով նաւապետին ձեռքով։»

«Յունիս 1.— Աւետիք, Լատինաց բնաւորը, որ կը հալածէր եւ կ'ատէր Հռովմէական կրօնքը աւելի քան ուրիշ ո՛եւ է դէն, եւ անխղճաբար կը գործէր ամէն եղեռն եւ չարութիւն, յետ աթոռընկէց ըլլալու եւ աքսորուելու, վերջապէս ձերքս ինկաւ. ես զինքը Գաղղիա տանել տուի, որպէսզի ընդունի այդ տեղ իրեն յանցանաց պատիժը։ Այս նկատմամբ տուի ես յառաջագոյն իմ հրահանգներս Քիսսի փոխ-հիւպատոսին, որ ամենայն կարելի փութով եւ ճարտարութեամբ ի գործ դրաւ։ Հարկ եղաւ կաշառել Աւետիքին ընկերացող պահապանները եւ ուրիշ դարաններ գործել, որոնք յաջողեցան, եւ Աւետիք քիչ օրերէն Մարսիլիա պիտի հասնի, եթէ զինքը տանող նաւապետը յելուզակներէն չլլանուի։»

Հոս տեղ վերոյիշեալ հեղինակը կ'ըսէ թէ այդ նամակին բովանդակութենէն կը հակըցուի թէ Ցէրիոյ դեսպանը անձնական կրքէ կամ վրէժխնդրութենէ շարժած չգործեց այդ ձերբակալումը, այլ պարզապէս յօգուտ կրօնից եւ մանաւանդ Կաթողիկէ Հայոց։

(Շարունակելի)

Մեկնութիւն Ս. Աւետարանի

ՅԻՍՈՒՍԻ ՄԱՆԿՈՒԹԻՒՆԸ

Բ

1. Մարիամու Կուսին Ս. Յովսեփայ հետ ամուսնութիւնը։ 2. Փրկչին յղութիւնը, Ծնունդն ու անուանակոչութիւնը։

(Մատթ. Ա. — 18—25)

(Շար.)

4. Հին և նոր հարց և վարդապետաց մէջ խնդիր է թէ ե՞րբ կատարուեցաւ Մարիամու և Յովսեփայ ամուսնութիւնը։ Շատերը կ'ըսեն (Ոսկեբերանի, Ամբրոսիոսի, Թէոփիլակտոսի և բազմաթիւ աստուածաբաններու հետ) թէ արդէն իսկ կատարուած էր երբ «զտաւ յղացեալ ի Հոգւոյն Սրբոյ». և փաստ կը բերեն Ս. Յովսեփայ արդէն իսկ այրն Մարեմայ անուանիլը և յղութեան ժամանակ իսկ Կուսին պատուոյն պահպանման հարկաւորութիւնը, ևն. այլք կը հաստատեն թէ ան ատեն միայն նշանուած էին և ի միասին չէին բնակեր. «մինչչեւ եկեալ առ միմիանս» և ճշմարիտ ամուսնութիւնը կատարուեցաւ երբ Յովսեփ տեսնելէն վերջը՝ ըստ հրամանաց Տիրոջ հրեշտակին «առ յինքն զկին իւր»։ Այս երկրորդ կարծիքը՝ որ և Որոգինէսեան, Ս. Բասիլէն, Հիլարիոնէն, Եպիփանէն ևն. զատ, նորերը մանաւանդ ընդդրկած են, կը յենու Աւետարանի խմբագրութեան ընթացքին, գրաւոր խմաստին, և նաեւ «խօսեցեալ» բառին վրայ, որ պարզապէս նշանուած կը նշանակէ, յունարէնի մէջ ալ. Ղուկ. Ա. 27. աւելի որոշ կ'ըսէ. «Կոյս խօսեցեալ առն»։

5.— «Գտաւ յղացեալ», այսինքն յղացած ըլլալը հրապարակաւ յայտնի եղաւ. ըստ ամենայն հաւանականութեան շուրջ երեք ամիս վերջը, այս է՝ երբ ի Նազարէթ վերադարձաւ Եղիսաբեթի այցելութենէն. Հմմ. Ղուկ. Ա. 56։ Մատթէոս Յիսուսի յղութիւնը, այսինքն հրեշտակին առ Մարիամ աւետիս բերելուն և անոր հաւանելովը Բանին Աստուծոյ մարմնանալուն պատմութիւնը չհիւսեր. Ղուկասու մէջ կայ ան՝ Ա. 26—38. որու վրայ Աւետման տօնին առթիւ կրնանք խօսիլ, երբ Տէր կամենայ։ Սակայն Մատթէոս իբր էական հրաշալիք այդ յղութեան գործիչ պատճառը ցոյց կուտայ, «Յղացեալ ի Հոգւոյն Սրբոյ»։ «Ի մէնջ եւ ի մեր զանգուածոյ եւ ի կուսական արգանդէն էառ մարմին եւ ծնաւ։ Բայց թէ որպիսի ինչ իցէ պայման ծնանեան, չէ ինչ յայտ։ Արդ մի ի խնդիր արկեալ քննիցես, այլ ընկա՛լ զայտնեալն եւ մի՛ քններ զլռեալն։ Ո՛չ Գաբրիէլ եւ ոչ Մատթեոս աւելի ինչ կարացին ասել՝ բայց միայն եթէ ի Հոգւոյն է։ Իսկ եթէ զի՛արդ կամ որո՛վ օրինակաւ, ո՛չ ոք ի նոցանէ կարաց մեկնել, քանզի անհնարին է...։ Քանզի բազում եւ այլ եւս իրաց եմք անտեղեկագոյնք, թէ զիա՛րդ անբաւն ի բովանդակելի արգանդին։ կամ որ զամենայն ընդ իւրեւ փակեալ ունի, յղանայցէ ի կնոջէ, կամ զի՛արդ ծնանիցի կոյսն եւ կոյս մնայցե» (Ոսկ. Ճ. Դ.)։ «Ի Հոգւոյն Սրբոյ», Ոչ ի կամաց մարմնոյ և ոչ ի կամաց առն, այլ Հոգւոյն աստուածային ստեղծագործիչ ազդեցութեամբ Ս. Կուսին Մարիամու սրբազնասուրբ արիւնէն կազմուեցաւ այն երանելի մարմինը և միացաւ նորաստեղծ երանելի հոգւոյն հետ, որոց միութիւնը առաջին վայրկենին ենթակայացուց կամ անձնաւորեց Որդին Աստուծոյ՝ Բանն Աստուծոյ, երկրորդ Անձը Ս. Երրորդութեան, այսպէս Ադամէն աւելի սքանչելագոյն և մարդկային ծննդեամբ կազմուելով ի մաքուր արգանդի Կուսին Մարդ-Աստուած յերկուս բնութիւնս և մի անձնաւորութեամբ, Յիսուս Քրիստոս Տէր մեր և Աստուած մեր։ Ամէն ինչ առաւ՝ ինչ որ մարդուն էր, բաց ի մեղաց. Հմմ. Երբ. Է. 26։ Քրիստոսի ամենասուրբը հոգին գոյութեան և հետեւաբար Բանին Աստուծոյ հետ միաւորութեան առաջին իսկ վայրկեանին լի եղաւ

ամէն շնորհքներով և իմաստութեամբ, և տեսաւ զԱստուած և գործածեց բանականութիւնը, և ճանչնալով իր միաւորումը աստուածային Անձին հետ, գոհացաւ. գիտցաւ նաև թէ ինքն մարդ և Աստուած՝ պիտի մեռնի խաչին վրայ ի փրկութիւն մարդկան. «Ի մտանել իւրում յաշխարհ՝ ասէ. «Զզոհս եւ զպատարագս ոչ կամեցար, բայց մարմին հատցեր ինձ... յայնժամ ասացի թէ՝ անաւասիկ եկի... առնել զկամս քո Աստուած» (Եբր. Ժ. 5—7)։

6.— «Եւ Յովսէփ այրն նորա քանզի արդար էր»։ Ահա Յովսեփայ համար միակ գովասանքը զոր կուտայ Նոր Կտակարանը, բառ մը՝ արդար, որ կ'արժէ սակայն հատոր մը։ Արդարութիւն կը բովանդակէ ամէն առաքինութիւն։ «Աստ արդար՝ զքնաւին առաքինին կոչէ» (Ոսկ.). բայց արդար գլխաւորաբար կը նշանակէ երկիւղած օրինապահ. Եւ Յովսէփ «ի վերոյ քան զորէնսն առաքինեալայր» (Ոսկ.)։ Ահա այդ արդարը արժանացաւ այր կոչուիլ Կուսի Մօր Աստուծոյ և հայր կոչուիլ Միածին Որդւոյ Աստուծոյ։ Գլուխ եղաւ աստուածային ընտանեաց, և ամէնքէն աւելի ի մօտոյ ծառայեց Մարդեղութեան և Աստուածամայրութեան, քան զհրեշտակս երջանկագոյն. և Քրիստոսի և Մարիամու հետ այս տեւական կենցաղավարութեամբ երկնաւոր խորհրդոց ու գաղտնեաց հաղորդ եղաւ, ինչպէս նաև անմահն առաքինութեանց, որով և սրբագոյն հանգիստացաւ Առաքեալներէն և Նոյն իսկ Յովհ. Մկրտիչէն, ինչպէս կ'ըսեն Վարդապետք Եկեղեցւոյ. »Եղեւ Կոյս անբիծ եւ այնու այր Մարեմայ» (Ս. Հերոն. Ս. Օգ.)։ Մայրն Աստուծոյ կոչեց զինքն այր և տէր։ Ուրեմն նա կրցաւ իրօք հայր ըսուիլ Յիսուսի՝ իրաւամբ ամուսնութեան. քանզի նա տէր էր իր օրինաւոր կնոջ, հետեւաբար և անոր զաւակին՝ թէեւ դերբնական կերպով ծնեալ. մանաւանդ որ Յովսեփայ առաքինութիւնն էր որ պահեց Մարիամու կուսութիւնը։ Եւ այրն ու կինը ամուսնութեամբ կ'ըլլան իբր մի անձն քաղաքական և ամենայն ինչ ունին հասարակաց. ուստի Յովսէփ տէր է, հաղորդակից և բաժանորդ է այն ամէն բանի զոր ունի Մարիամ։ Ուստի Յովսէփ աւելի հայր է քան պարզապէս որդեգրող մը. և առ Յիսուս ունեցաւ իբր հօր իշխանութիւն և գերագոյն սէր, և անհատնում խանդաղատանք, հոգ և խնամք. կերակրեց, պահպանեց, մարզեց զԱստուածորդին, և անոր մօրը կուսութիւնը պահեց. «Զի թէպէս ի յղութիւնն ոչինչ եղեր նպաստ, քանզի անարատ եւ անմահացոյց մնաց Կոյսն, որ ինչ հօր սեպհականն է՝ խնամ ունել, եւ չապականել զպատիւ Կուսութեանն, զայն բեզ յանձն արարից։ Զի թէպէս եւ չէ քո ծնունդն, սակայն զտեղի հօր լինուցուս մանկանն» (Ոսկ. Հ. Դ.)։ Եւ Յիսուս փոխադարձաբար յարգեց ու սիրեց զայն և հնազանդեցաւ անոր. «Եւ էր ՆՈՑԱ հնազանդ» (Ղուկ. Բ. 51). «Եւ հնազանդութիւնդ այդ որպէս ցուցանէ ի Քրիստոս զանգին խոնարհութիւն, այսպէս դրոմէ ի Յովսէփ եւ ի Մարիամ զանհամեմատելի արժանաւորութիւն» (Գերման)։

7. Արդ Յովսէփ, այր արդար, այսինքն առաքինի յոյժ և օրինապահ, յանկարծ վրդովեցաւ՝ տեսնելով որ իր կոյս և անբիծ ամուսինը կամ նշանածը, որուն կուսութիւնը անարատ պահելու համար ինքն ալ մշտնջենաւոր կուսութեան ուխտիւ զինքն պարտաւորած էր, ինչպէս կ'ըսեն Ս. Հարք, յղացածի վիճակ մը ունենալու սկսած էր։ Հոգեկան և դառն էր Յովսեփայ այս վարմունքը, ո՛չ կասկածանքէ կամ չար կարծիքէ յառաջ եկած, այլ անիմանալի առեղծուածի մը առջեւ գտնուելու վիճակ մը, որ չի կրնար ըսել այո՛ կամ ո՛չ։ Մարիամու ի՛նչ առաքինութիւն ունենալը քաջ գիտնալով աւելի ևս սքանչացած, միտքը առկախ մնալով ապշած էր։ Աւետարանիչը այս վիճակը քաջ կը նկատէ ըսելով՝ «խորհեցաւ», «Մինչդեռ նա զայս ածէր զմտաւ», այս է, երբ մտքին մէջ վեր վար կը դարձնէր և դեռ որոշողութիւն մը չէր տուած։ Այնքան առաջին շարժումն էր, որ և ոչ իսկ Մարիամու բան մը հարցնել մտաբերեց։ Այլ չուզելով զՄարիամ առակ նշաւակի ընել, դատարանի միջոցաւ արձակելով ըստ օրինի, կը խորհէր գաղտնի արձակել՝ թէեւ դարձեալ ըստ օրինի ապահարզանի գիր տալով՝ անոր. այս ամէնքը սակայն առաջին մտաւորական վիճաբանութիւն մը էր միայն, անպատճառ միւնոյն ատեն պաղատելով Աստուծմէ որ հաճի լուսաւորել զինքը և առաջնորդել իրեն։ Եւ լսելի եղաւ։

8. Քանզի անա յանկարծ և դերբնական կերպով Տիրոջ հրեշտակը երեւցաւ իրեն երկնաւոր տեսիլքի մը մէջ, մեկնելու համար այս հրաշալիքը և փարատելու իրեն միտքը տանջող վարանումները։ Տիրոջ հրեշտակը նոյնպէս անակնկալ կերպով Աբրահամու տարած էր Մեսիայի խոստումին աւետիսը։ Յովսեփու կ'աւետէ եղած, կատարուած բան մը, տեսիլքի մէջ, եւ ոչ «Ցայս յանդիման, քանզի յոյժ հաւատացեալ էր այրն, չէր ինչ պիտոյ երեսաց յանդիմակաց» (Ոսկ. Ճառ Դ.)։ Տեսիլք երկնաւոր Ս. Գրոց մէջ ստէպ կը յիշուի. ինչպէս Յովսէփ Նահապետին երազները (Ծն. Լէ, 5, 50) եւն.։ Զարմանալի է որ Յովսէփ Աստուածահօր մբոյզ վարքը որ Մատթէոսի Աւետարանին մէջ յիշատակուած ըլլայ, կը բովանդակի չորս տեսիլքներու մէջ միայն, որոնց կը հետեւին չորս կատարեալ հնազանդութեան գործեր (Ա. 20, 24.— Բ. 13, 14.— 19, 21.—22, 23)։ Իսկ Ղուկասու Աւետարանին մէջ նոյնպէս հնազանդութիւն երկրաւոր կայսեր հրամանին (Բ. 4). և ծառայութիւն խոնարհ՝ Մարիամու և Յիսուսի (անդ, 16.—22,—33.—39.—41, 44. 45, 48), որ փոխանակուեցաւ Մարիամու և Յիսուսի հնազանդութեամբ — Յովսեփու՝ իբր երենց դլխաւորին։

(Շարունակելի) Գ. Վ. ԹԵՐԶԻՊԱՇԵԱՆ

ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԸՍՈՒԱԾ ԺՈՂՈՎՈՅ ՀԱԿԱԿԱԹՈՂԻԿԷ ԱՐԱՐՔԻՆ ԱՌԹԻՒ

(Շար. եւ վերջ)

Ռ

Հիմա դանք Գր. էֆ.ի իւր արարքին վրայ իր տուած մեկնութեան պատասխանելու։ Կը պարտիմ դիտել տալ որ վարչական ըսուած ժողովը Գր. էֆ. Ոսկեանին այդ պատասխանագիրը կարդացեր է եւ անոր հաւանութիւն յայտներ է. այդպէս կ'ըսէ իրենց թերթը։ Այդ ժողովն ալ ուրեմն իր մտաւորական չափը խոստովանած կ'ըլլայ։ Ցետոյ, զարմանալի բան, ինչ ձեռնհասութիւն ունի այդ ժողովը աստուածաբանական խնդիր մը յուզելու եւ լուծելու. ինչ ժողով, ինչ աստուածաբանական կաճառ. մեծ Սանհեդրին մը!,, Հա՜րկա՛ւ, անոնք որ կը յանդգնին խորանի դէմ խորան կանգնելու, զուտ եկեղեցական խնդիրներու խառնուելու, հերձուած մը կազմելու — թէեւ անկերպարան,— բնականաբար ամբարտաւանօրէն զիրենք վճռատու աստուածաբաններու տեղն ալ պիտի դնեն, կարծես թէ Քրիստոս իրենց տուած ըլլար ուսուցանելու իշխանութիւնը։ Հոգեւոր ապըստամբութեան ու անհնազանդութեան վախճանն է այս. Աստուծոյ պատիժն է. մոլորութիւնը՝ յումմէ եւ իցէ, չկրնար պաշտպանուիլ առանց խայտառակուելու. «Եթէ ոք այլազգ ինչ ուսուցանիցէ, եւ ոչ անսայցէ ողջմտութեան բանից Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի, այնպիսին հպարտացեալ է, եւ ոչինչ ոչ գիտէ, այլ տապի ի խնդիրս եւ ի բանս հակառակութեան» (Ա. Տիմ. Ա.)։ *Ահա ասոր համար է որ Նոյն ինքն Գր. էֆ. իր գրութեան մէջ աւելի հեղինակօրէն ուսուցանելու ձեւեր դ'առնու, եւ կ'ըսէ թէ* պատրաստ է աստուածաբաններու վրիպը *ԼՍԵԼՈՒ. մինչդեռ պէտք էր ըսէր* լսելու, սորվելու եւ ճնազանդելու. «Լինիջի՛ք առնելիք բանին եւ մի՛ լսելիք միայն» (Յակ. Ա. 22)։

Արդ տեսէ՛ք թէ առնորելուկ վարդապետները ո՛րքան կը մոլորին իրենց վարդապետութեանց մէջ. «Զի ի բանից ոգ արդարացցիս եւ ի բանից ոգ պարտաւորեսցիս» (Մատթ. ԺԲ. 37)։ *Գր. էֆ. պանծալով կ'ըսէ թէ* ես չեմ հասկըցած *իր միտքը եւ ի չարն մեկներ եմ իր գրուածը թէ՝* «ի ուրտ կը մաղթէ արժանաւոր յաջորդ մը Ս. Յովհաննու Ոսկեբերանի թափուր Աթոռոյն»։ *Ինչ է եղեր իր բուն խմաստը. այն է՝ եղեր՝ մաղթել ճշմարտապէս ուղղափառ յոյն պատրիարք մը, որ Ս. Յովհաննու Ոսկեբերանի Աթոռոյն իրական յաջորդն ըլլայ եւ յոյն հերետիկոս եկեղեցին միացնէ Հռոմայ Եկեղեցւոյն հետ։ Շատեր, ի մէջ որոց նաեւ իրենց բարեկամներէն ոմանք, ինծի հաւաստեցին թէ այս մեկնութիւնը չուարման վայրկեաններու մէջ յերիւրուեր է՝ սխալը եւ մոլորութիւնը պարտկելու համար եւ ասոր իրր ապացոյց կը բերէին ժողովին ալ այս մասին խորհրդակցելու եւ տրուելիք պատասխանը տեսնելու եւ վաւերացնելու փութալը։ Բայց ես կ'ուզեմ հաւատալ Գր. էֆ.ի անկեղծութեան։ Սակայն ես ալ անկեղծօրէն կ'ըսեմ թէ այդ մեկնութիւնը շատ աւելի դժբախտ վիճակ մը կը ստեղծէ իրենց համար։ Քանի որ մէկը չուզեր խոստովանիլ իր սխալը, մեծագոյն սխալ մը կը գործէ։ Հիմա տեսնենք ուրեմն տրամաբանական ու աստուածաբանական պատճառներն որոնք կը ջրեն ու կը ցրեն այդ մտացածին մեկնութիւնը։*

1. *Եւ նախ եւ առաջ անվեհեր կը հաստատեմ թէ տուեալ պարագայից մէջ* ո՛չ ոք *կրնայ այսքան խորին, ծածկուած, անբնական, անհարկի եւ խորթ մեկնութեան մը թափանցել. երբ մէկը «ի կողմանէ փողովրդեան եւ ժողովոյ (այն ալ բանադրեալ եւ հերձուածող) կ'երթայ, ԽՈՐԻՆ ՅԱՒԱԿՅՈՒԹԻՒՆ կը յայտնէ յոյն ազգին այն ԴԱՌՆ ԿՈՐՍՏԵԱՆ համար զոր անեցաւ նա յանձին* նորին *ՍՐԲԱԶՆՈՒԹԵԱՆ.. իւր Մեծ Պատրիարքին, եւ կը հայցէ հոգւոյ ՆՈՐԻՆ հանգիստ յաւիտենական, եւ կը յաւելու թէ* ի ուրտ *կը մաղթէ Ս. Յովհան Ոսկեբերանի ԹԱՓՈՒՐ Աթոռոյն արժանաւոր ՅԱՋՈՐԴ մը»,* ես յասպարէզ *կը կարդամ աշխարհիս ամէն*

քերականներն ու գրագէտները՝ Գր. էֆ.ի եւ ժողովոյն տուած այս վերջին մեկնութիւնը հասկնալ կարենալու համար, ինչպէս կ'ուզուի աննախընթաց կերպով բռնազբօսելով. ինչ հարկ կամ պատճառութիւն կար պարզ ցաւակցական այցելութեան մը առթիւ այսքան խրթին, մտակեղեք, ո՛չ ումեք մատչելի եւ անիմանալի բառեր շարել քովէ քով որոնց պարզ եւ բնական իմաստը բոլորովին տարբեր բան կ'ըսէ. եթէ տրամաբանութիւն չկայ, գոնէ պարզ քերականութիւնն ալ մէկդի նետելով ծաղրելի ըլլալու չէ։

2. Նոյն իսկ, անկարելին ենթադրելով, եթէ վայրկեան մը ընդունինք այդ տրուած մեկնութիւնը, անիկայ բնաւ ուղղափառ չէ պարագայից բերմամբ, անիկայ աստուածաբանօրէն այնքան ապօրինաւոր է, որ բնական իմաստով իմացուած մոլորութեան հետ կը նոյնանայ։ Որովհետեւ քանի որ այսքան պատ ի պատ անիմանալի մանուածներու մէջ թաքուն է, եթէ պարզապէս խաբէութիւն չէ, շատ շատ պիտի ըլլայ աստուածաբանական Մտաւորական սեղմում կամ ամփոփում (Retsriction mentale), որ է՝ «Գործ մտաց որ խօսքի մը բառերը հասարակ ու բնական եղող իմաստեն՝ ուրիշ իմաստի կը խեղաթիւրէ կամ կ'ամփոփէ»։ Պարզապէս մտաւորական սեղմում է երբ այդ իմաստը բնաւ կարելի չըլլայ հասկնալ. ընդարձակօրէն մտաւորական է, եթէ պարագաներեն կարելի ըլլայ կռահել։ Արդ աստուածաբանութիւնը կ'ըսէ թէ ՈՉ ԵՐԲԵՔ օրէն է գործածել պարզապէս մտաւորական սեղմում. իսկ ընդարձակօրեն մտաւորական սեղմում կրնայ թոյլ տրուիլ միայն արդարացի պատճառով եւ մարդկային ընկերութեան մեծ բարիքի մը համար. այլ ոչ երբեք ներելի է երբ լսողներն անտի ոեւէ վնաս մը կրեն. երբ ի պաշտօնէ կը պարտինք ուրիշին ըսել ճշմարտութիւնը եւն։ Արդ կրնայ իրաքանչիւր ոք դատել այս սկզբունքներու համաձայն թէ ո՛րքան անհեթեթ եւ ապօրինաւոր է Գր. էֆ.ի մտաւորական սեղմումը, եթէ կար։

3. Մարդ իւր հաւատքը կը պարտի ԱՄԷՆ կասկածանքէ վեր բռնել. անոր համար հաւատոյ դաւանութիւնը պարզ եւ յայտնի պիտի ըլլայ. ո՛չ առ երկիւղի՝ նոյն իսկ մահուան, ո՛չ առ ամօթոյ, ո՛չ առ շահու կամ ամպարհաւաճ աչառութեան կամ մարդահաճութեան, ներեալ չէ հաւատոյ դաւանութիւնը տարակուսանաց տակ վտանգել. բնաւ ներելի չէ ուրիշ կրօնքի դաւանական ձեւեր առնուլ՝ տարակուսական կամ երկդիմի գործերով կամ խօսքերով (actus protestativi)։ Զայդ կ'ուսուցանէ Ս. Եկեղեցին՝ յենլով Յիսուսի եւ Առաքելոց բացայայտ խօսքերուն. Հմմ. Մատթ. Ժ. 32.— Ղուկ. Թ. 26. եւ Հռ. Ժ. 10։ Բոլոր Հարք եւ աստուածաբանք այսպէս կը սորվեցնեն։ Ո՞ւր մնաց եթէ խօսքերուն առաջին եւ բնական իմաստը տարակոյս ալ չթողու դաւանութեան մոլորական ըլլալուն վրայ։

4. Այլ դայն գրողն ո՛չ միայն տարակոյս կը թողու իր դաւանութեան ուղղափառութեան վրայ, այլ եւ անտարակոյս դաւանած կ'ըլլայ — գոնէ՝ նիւթապէս — ուղղափառ կրօնքը, այն ուղղափառները բացարձակապէս գայթակղեցուցած ըլլալուն համար։ Ցաճախ գայթակղութիւն բառը սխալ իմաստով կ'առնուի, կը կարծուի թէ մէկ մը մի միայն գայթակղութիւն կուտայ երբ իր մեղանչելը ուրիշներուն կը ցուցադրէ կամ ըստ պատահման կը յայտնէ։ Մինչդեռ գայթակղեցնել է՝ իր մեղքին կամ գործոյն պատճառաւ ուրիշները նոյն մեղքի մէջ իյնալու հրաւիրել կամ վտանգին մէջ դնել։ Ասոր համար է որ մանաւանդ հեղինակաւոր կամ բարի կարծուած մէկուն յայտնի մեղքը, անհնազանդութիւնը, չար խրատները, եւն. մեծ գայթակղութիւն են, որովհետեւ ուրիշները, գլխաւորաբար փոքրիկները՝ տկարները, յոգդողդները նոյն մեղքի, նոյն անհնազանդութեան եւն. մէջ իյնալու առիթ կ'առնուն կամ կը խրախուսուին։ Բաց ասոնք, նոյնքան մեծ գայթակղութիւն է երբ մէկը այնպիսի խօսքեր ղրուցէ կամ գործեր ընէ, որ անոնցմէ մեղաւորը կամ մոլորեալը յորդորուի իր մեղքին կամ մոլորութեանը մէջ մնալու։ Ղ. օ. եթէ հերձուածողներուն,

բանադրեալներուն, հերետիկոսներուն խրախոյս տայ մէկը բանիւ կամ գործով, եւն.։ Արդ ներկայ պարագայիս մէջ պէտք է նախ դիտել թէ, աշխարհիս վրայ ո՛ր չափ յոյն կայ, Գր. էֆ. Ոսկեանին այդ պարագաներու տակ գրած այդ կտորը անպատճառ պիտի հասկնայ բնական իմաստովը, այսինքն թէ հիմակուան յոյն պատրիարքական աթոռը Ս. Յովհան Ոսկիբերանին Աթոռն է, եւ այս նոյն իսկ ուղղափառ Կաթողիկէի մը բայաբայտ եւ արձանագրուած դաւանութեամբ. եւ ահա մնծապէս գայթակղեցան, այս է՝ իրենց հերետիկոսական մոլորութեան մէջ կաթողիկէի մը առաջնորդութեամբ հաստատուեցան բոլոր յոյները, հետեւաբար նաեւ բոլոր ուրիշ հերձուածողները։ Եւ պէտք է դիտել նաեւ թէ առանց աս գրուածքին լաբիրինթոսական կամ առեղծուածական ինքնահնար մեկնութիւնը —եթէ կար,— ընդերկար բացատրելու՝ զայն դժբախտ նոյնութեանմը հայերէն լեզուաւ հրատարակութեան տալով, ահա գայթակղեցան ամէն հայ կաթոլիկ կարդացող ու լսողներն ալ։ Եւ ինչպէս ոչ, երբ նոյն ինքն Գարաշեան էֆ. եւ իւր ընկերք իսկ գայթակղած էին, նախ քան այդ յիտսահնար կամ անհարկի եւ շատ ուշ մնացած մեկնութեան հայթայթուիլը. այո՛, Գարաշեան էֆ. Ոսկեբերանի սրահին մէջ, նոր տոմարի առթիւ եղած հաւաքման մէջ, ԱՌԱՋԻ ԲԱՋՄԱՑ պախարակած է Գր. էֆ. Ոսկեանի այդ արարքը, բողոքած է անոր դէմ, յայտարարած է թէ վարչականի մէջ (!!?) ալ պիտի բողոքէ, եւ հաստատած է թէ Կ. Արձագանգ ԿԱՏԱՐԵԼԱԳԻՍ ԻՐԱՒՈՒՆՔ ՈՒՆԻ իւր քննադատութեան մէջ։ Այդ դէպքը անհերքելի ստուգութիւն մըն է։ Բայց ապա մ'ին վարչական ժողովոյ մէջ, ուր ամէն ճշմարտութիւն կը խղդուի, հաւանութիւն յայտնուեր է այս Յերիւրածոյ եւ կաղն ի կաղ տրամաբանութեանմ։. «Այլ բանն Աստուծոյ ոչ երեւ կապեալ իցէ» (Բ. Տիմ. բ. 9)։ Ս։ Եկեղեցին շատ տեսած է եւ փշրած՝ այսպիսի ճշմիմ հակառակութիւններ։ «Որ բնդհարցի ընդ վիմս ընդ այս, խորտակեսցի» (Ղուկ. Ի. 18)։

5. Այնչափ ստոյգ է այս ամէնը, որ եթէ յերիւրուած այդ քմածին եւ անտեղի մեկնութիւնը ընդունելի ըլլար, այլեւս լայն եւ արձակ ճանապարհ մը բացուած պիտի ըլլար դատապարտելի անխորականութեան թէ՛ խօսքերու թէ՛ գործերու մէջ. ա՛լ ամենուն կարելի եւ անվնաս պիտի ըլլար ո՛ եւ իցէ կրօնքի հետ հաղորդակցութեան մտնել, բաւական է որ ծալ ի ծալ մտաւորական սեղմումներով մեկնուի. ամէն բան օրինաւոր պիտի դառնար։ Երանելի Տէր Կոմիտաս շատ դիւրաւ աղատուած պիտի ըլլար ձլխատումէ... Այսքան անհեթեթ արդիւնք եւ հետեւութիւն ինքնին կը ցայտեցնէ այդ ինքնահնար վարդապետութեան անհեթեթութիւնը։

Պէտք է դիտել նաեւ թէ Եօաքիմ Գ. պատրիարքը Գր. էֆ.ի կարծածին պէս չաշխատեցաւ միութեան եկեղեցեաց. ես իրեն հետ յայտմ մասին խօսակցութիւններ ունեցած եմ անձամբ. նա իր միշտ անջատողական տեսակէտներն ունէր. եւ այս այնչափ ստոյգ է որ ամէնքը պէտք է յիշեն թէ նոյն պատրիարքն էր որ ջանաց միեւնոյն ժամանակ միացնել յոյն եկեղեցին նաեւ... բողոքականաց հետ։ Եւ եթէ ա՛յնչափ ուղղափառամիտ էր, ինչո՞ւ ինքը չդարձաւ դոնէ, իր հոգին փրկելու համար։

Երկրորդ կէտին մէջ ալ նոյնպէս կը սխալի Գր. էֆ., որովհետեւ ուղղափառ եկեղեցիէն դուրս գտնուողներուն համար թէեւ կ'աղօթէ Ս. Եկեղեցին, սակայն ասիկա անոնց դարձին հնամար է. եւ վախճանելոց համար թէեւ բոլորովին առանձնական ու թէական աղօթք թոյլ տրուած է, սակայն բացարձակապէս արգիլուած է պաշտօնական եւ հրապարակական աղօթք։

Սակայն եկեղեցւոյ կանոններն են. եւ դեռ աշխարհականներ կը կանգնին մեզ սրվեցնելու... բոլորովին հակառակը։ Մեզ Առաքեալ, ի զո՞ւր ըսիր ուրեմն. «Մի՛ բազում վարդապետք լինիր, եղբա՛ր, գիտասջիք զի մեծ դատաստան ընդունիցուք» (Յակ. Գ. 1)։

Ահաւասիկ կարճ ի կարճոյ այն ատուա-

ծարանական պատճառները որոնցմով կ'ապացուցուի թէ Գր. էֆ.ի կողմանէ իւր դաւանաբանական ապօրինաւոր գործոյն համար հնարուած մեկնութիւնը ինքնին կ'իյնայ ո՛չ միայն իրր անընդունելի, այլ նաեւ իրրեւ նո՛ւնքան ապօրինաւոր, եւ միեւնոյն յոռի եւ դատապարտելի արդիւնքն արտադրող։ Հետեւաբար Նմանութիւն Յիսուսի ոսկեմատեանէն յառաջ բերուած վկայութիւնը — (Եթէ ի ներքոյ լինիր բարի եւ մաքուր, եւն.)— հոս չգօրեր. բոլորովին անարժան եւ մեղաւոր ըլլալով հանդերձ, ինչպէս կը խոստովանիմ, —քանզի՝ «Եթէ ասիցեմք եթէ ոչինչ մեղաք, սուտ առնեմք զնա» (Յովհ. Ա. 10». սակայն ճշմարտութիւնը բնաւ կախում չունի ըսողին անձնական ապախտիքէն կամ արժանիքէն, որ միմիայն Աստուծոյ գիտնալու բանն է. բայց կիրքը, որ չուզեր լսել ճշմարտութիւնը, միշտ զայն ըսողին անձին դէմ-կը դնուի, կարծելով որ զայն անուանարկելով, ճշմարտութիւնն ալ կրնայ լռեցընել, ճշմարտութիւնը՝ որ յաւիտենական է, որ ինքն Քրիստոսն է։ Նոյն իսկ անարժան ըլլալով, որովհետեւ պաշտօնեայ կարգուած եմ մեր Տէրն Քրիստոսէն, պիտի ըսեմ ճըշմարտութիւնը, անլռելի բերնով, ամենուն. «Քանզի յուսացայ եւ բարբարոսաց, իմաստնոց եւ անմտից պարտապան եմ. զի ոչ եթէ ամօթ ինչ համարիմ զաւետարանն» (Հռ. Ա. 14, 16). եւ այս՝ որպէս զի պարտքս կատարելով, առանց մարդահաճութեան, պատասխանատու չմնամ առաջի ահաւոր Դատաւորին՝ իրրեւ քանքարաթաղոյց եւ խոտան ծառայ, եւ որպէս զի կարենամ յուսալ թէ՝ դիմալով Իր այս ամենաշնորհին եւ ամենատրուպ գերեւոյն վրայ, Տէր Յիսուս իր ողորմութեան մէջ ընդունի եւ զիս։ Ուստի քահանայն ի պաշտօնէ ուսուցանողն ու պաշտպանն է ճշմարտութեան, որպէս զի չկարծէ որ սուտ առնել զճշմարտութիւն, եւ որպէսզի «Ճշմարտութեան ճանապարհեն մոլորած մեկը եթէ կարող ըլլայ դարձի բերել, գիտասցէ, զի որ դարձուցանէ զմեղաւորն ի մոլորութեան ճանապարհեն իւրմէ, ՓՐԿԵՍՑԷ ՀՈԳԻ ԻՒՐ Ի ՄԱՀՈՒԱՆԷ, ԵՒ ԾԱԾԿԵՍՑԷ ԶԲԱԶՄՈՒԹԻՒՆ ՄԵՂԱՑ» (Յակ. Ե. 19, 20)։ Եւ այդ պարտքը կատարելէն պիտի չկասեցնեն զպարտաճանաչ քահանայն՝ ո՛չ երկիւղ, ո՛չ նախատինք, ո՛չ յարձակում, ո՛չ կորստաստ, ո՛չ հալածանք, նա պիտի պաշտպանէ ճըշմարտութիւնն ու կրօնքը եւ անոր սրբութիւնները՝ ամենուն դէմ եւ ամէն զնով, մահու չափ իսկ. այսպէս արիացան նահատակեցան մեր Հայրերը։ Թո՛ղ հալածութիւնք, նախատութիւնք, անուանարկութիւնք նոյն իսկ մեր սիրելիներէն, բարեկամներէն, ազգականներէն. հոգ չէ՛. Քրիստոս Տէրն մեր նախագուշակեց մեզ զայս, զի ըսելէն վերջը թէ՝ «Մխեսցեն զձեռս իւրեանց ի ձեզ՝ եւ հալածեսցեն, մատնեսցեն ի ժողովուրդս եւ ի բանս, եւ տանիցեն առաջի դատաւորաց» (Ղուկ. ԻԲ. 12), քիչ վերջը (անդ. 16) կը յարէ. «Մատնեսջիք եւ ի ծնողաց եւ յեղբարց եւ յազգականաց եւ ի բարեկամաց»։

Այս ամէնը խորհելով բնաւ կարեւորութիւն չեմ տար Ոսկեան Գր. էֆ.ի նախատանաց երկրորդ տեղատարափին, որ կը վերագրէ ինծի նենգաւոր միտք, չարակամութիւն, անգութ խեղաթիւրում, անտեղի, անհիմն եւ յանդուգն վերագրումներ, եւ թէ ՃԳՆԱԾ ըլլամ զինքն արտաւորել. սոնք ալ անուշադիր սայթաքումները կը համարիմ իւր գրչին։ Միայն կը մխիթարուիմ յիշելով Սիրտքայ Զ. Գլխոյն, եւ ԾԴ. Սաղմոսին 13-15 համարներուն խօսքերը։

Իսկ ընդհանրապէս ի հոգեւորս հաղորդակցութեան մասին կ'ըսեմ՝ 1. թէ Կաթողիկէ Ս. Եկեղեցին իր կանոններն ունի՝ որոնցմով բացարձակապէս կ'արգիլու զայդ. մենք այս կանոններէն գլխաւորները պիտի դնենք Արձագանգի մէջ, բայց դժբախտաբար տեղւոյ անձկութիւնը ու կարեւոր նիւթերու առատութիւնը ցարդ չթոյլատրեցին մեր այս փափաքը կատարել։ 2. Զկայ ո՛չ իշխանութիւն ո՛չ անձ մը որ կարող ըլլայ թոյլ տալ ինչ որ Ս. Եկեղեցին արգիլած է, կամ օրինաւոր գործել ինչ որ ան ապօրինաւոր հռչակած է։— 3. Ուստի եթէ կայ մէկը աշխարհական, քահանայ, եպիսկոպոս կամ նոյն ինքն պատրիարք, որ այս կանոնաց

դէմ գործած ըլլայ, կամ պիտի ըսենք որ Օրինաւոր Դերագոյն Իշխանութենէն հրաման առնելով ըրած է, որ շատ բացառիկ պարագաներու համար ինչ ինչ դիջողութիւններ կ'ընէ ինչպէս պիտի տեսնենք իր տեղը երբ հրատարակենք այդ կանոնները, եւ կամ պիտի ըսենք առանց այլեւայլի թէ՝ ՍԽԱԼԵՐ է, ո՛վ որ ալ է. աս ալ մարդկային է, անհատները անսխալ չեն. ո՞վ գիտէ թէ Դերագոյն Իշխանութենէն նոյն իսկ յանդիմանութեան արժանի եղած չըլլայ։ Կրնայ այնպիսին այդ սխալին վրայ ստրջանալով՝ ուղղել զայն, եւ այս՝ քաջութիւն է եւ օրինակելի առաքինութիւն. կրնայ յամառիլ մնալ անոր մէջ, եւ այս՝ Ս. Եկեղեցւոյ դէմ ապստամբութիւն է, որ կը տանի մինչեւ ցնեբձուած եւ հերետիկոսութիւն։ Ո՛չ, պէտք չէ ըսել թէ սխալական մարդը սխալելէն վերջը պէտք է սխալը կրկնէ, կամ թէ՝ այդ առանձնական սխալը՝ կարող ըլլայ ՉՆՉԿԼ ընդհանուր օրէնքը որ բարձր է քան ո եւ է անհատ, եւ կամ թէ՝ այդ սխալը՝ այլոց սխալին օրինակ կամ արդարացուցում կարենայ ըլլալ. եւ կամ այս պատճառանքներով թոյլ տրուած ըլլայ ՈՒՍՈՒՑԱՆՈՂ եւ ՀՐԱՄԱՑՈՂ հոգեւոր Պետին անսասել. ասոնք բոլորը անձնասէր եւ կամապաշտ մարդոց բարուքանքն են որոնցմէ վախնալով Սաղմոսերգուն, կը հայցէր Աստուծմէ. «Դի՛ր, Տեր, պահապան բերանոյ իմոյ, եւ դուռն ամուր շրթանց իմոց, զի մի՛ խոսորեսցի սիրտ իմ բանիւ չարութեան, պատճառել զպատճառս մեղաց ընդ մարդս որ գործեն զանօրէնութիւն, ոչ եղեց կցորդ ընտրելեաց նոցա» (ՃԽ. 3-4)։

Սակայն չաւարտած պէտք է — գո՛նէ միանգամ — ամբողջութեամբ կատարեմ իմ պարտքս Գր. էֆ.ի եւ նաեւ իր գործակիցներուն հանդէպ, ինչպէս ըսի պարտքս՝ թէ քահանայութեան թէ՝ բարեկամութեան «Զի թերեւս ապրեցուցից զոմանս ի նոցանէ» (Հռ. ԺԱ. 14)։ Միայն այդ յանցանքը յանձնէ քերելով չէ որ կարելի է արդարանալ իբրեւ կաթողիկէ, այլ հարկ է կատարելապէս գալ յուղղութիւն։ Ասիկայ մեծամեծ սխալներուն մէկ հատն է միայն։ Շատ պանծալ իւր բարութեան վրայ՝ կը յիշեցնէ փարիսեցւոյն առակը, որ անարժան գտաւ. լաւագոյն է մաքսաւորին պէս մարդ իր կուրծքը բախէ եւ ըսէ. «Աստուած, քաւեա՛ զիս զմեղաւորս« (Ղուկ. ԺԸ. 10-14)։ Պէտք է սարսափինք Աստուծոյ դատաստաններէն եւ զայթակղութիւն տալէն։ Ի՞նչ կ'արժէ պնդել գրել խօսիլ թէ կաթողիկէ եմ, երբ գործերը զայդ ուտ կը հանեն։

Միտքս կը կեղնէ Յակոբայ Առաքելոյն (բ. 10) այն խօսքը թէ՝ «Որ որ զամենայն օրէնսն պահիցէ, եւ միով իւիք ինչ գթիցէ, եղեւ ամենայն օրինացն պարտապան»։ Որպիսի՜ թշուառ ու դատապարտելի վիճակ մը ունի այն հաւատացեալը՝ որ իր հոգեւոր Պետին անհնազանդ եւ ապստամբ է ամէն բանի մէջ՝ մինչեւ իսկ Եկեղեցւոյ եւ հոգեւորական իրաց մէջ, եւ զանիկայ կը դատէ կը դատափետէ, եւ իբր թէ խորանի դէմ խորան կանգնելով իբրեւ Կորիս, եկեղեցական գործոց մէջ միջամուխ կ'ըլլայ՝ իբրեւ անտեսող եւ դատաւոր, եւ կաթողիկոսական Կոնդակներու դէմ Շրջաբերականներ կը յօրինէ ու կը ցրուէ՝ իշխանութիւնը յափշտակելով, ու ժողովուրդը եկեղեցիներու մէջ ապստամբութեան ու սրբապղծութեան կը դրդռէ.— այն հաւատացեալը՝ որ կը նախատէ ու կը խայտառակէ իր հոգեւոր Պետը, Եկեղեցւոյ իշխանը, եւ նախատել ու հալածել կուտայ եպիսկոպոսները գաւառներու մէջ. ու այս ամէնը հակառակ Քրիստոսական սպառնալեաց թէ՝ «Որ զձեզ անարգէ, զիս անարգէ», եւ հակառակ Առաքելական յայտնի պատուէրին թէ «Ունկնդիր լերո՛ւք առաջնորդաց ձերոց եւ հպատակ կացէ՛ք նոցա»։ — Որպիսի՜ արգահատելի վիճակ մ'ունի այն հաւատացեալը՝ որ Եկեղեցւոյ Դերագոյն եւ Անսխալ Գլխոյն, Քրիստոսի Փոխանորդին՝ Ս. Քահանայապետի բացարձակ հրամանաց այլընդայլոյ եւ ինքնահաւան մեկնութիւններ տալով եւ քննադատութիւններ բարդելով՝ յայտնի կ'անարատէ, Անոր բանադրանքը յընչաց կը քերէ ամբարտաւանութեամբ, Անոր տուած բացարձակ վճիռներուն առթիւ՝ զԱնի կ'արհա-

մարդէ իր խաբուած եւ ըրածը չգիտցող, կը սորվեցնէ Անոր վարելու եւ գործելու կերպը, կամ սորվեցնողներուն կը գործակցի, Անոր սիրոը ցաւով կը լեցնէ։—Որպիսի՞ ողբալի վիճակ ունի այն հաւատացեալը՝ որ այսքան երկար ժամանակ կը մնայ բանադրեալ եւ զրկուած Ս. Խորհուրդներէ, Ս. Հաղորդութեան միութիւններէն, Ս. Եկեղեցւոյ ու Սրբոց հաղորդութենէն.— այն հաւատացեալը որ ո՞վ գիտէ ո՛րքան մօտալուտ ապագայի մը ահաւոր պատահականութիւններէն չսարսիր.— այն հաւատացեալը՝ որ առհասարակ կը գայթակղեցնէ փոքրկունքը, իր այս արարքներով, եւ՝ ի մասնաւորի, իր բարի հաւատացեալի համբաւով։— Ո՞րչափ ցաւալի վիճակ ունի այն հաւատացեալը՝ որ կը գործակցի ապստամբներուն, անոնց խորհրդակից կ'ըլլայ ամէն տեղ ու ամէն ատեն. Աստուծոյ իրեն առատաձեռնած ձիրքերը ապստամբութեան ու մոլորութեան ի ծառայութիւն կը դնէ.— այն հաւատացեալը որ պաշտպան եւ գործակից կ'ըլլայ հոգեւոր Պետը նախատանօք ծածկողներուն, հայհոյողներուն, թուք ու մուրով անոր վրայ յարձակողներուն, եկեղեցւոյ ինչքերը յափշտակողներուն, Ս. Սեղանը եւ անոր վրայ բազմող Քրիստոս Աստուածը արհամարհողով հոն՝ ի տաճարին Աստուծոյ, քահանայից վրայ աղաղակաւ յարձակող տաճարապիղծներուն.— այն հաւատացեալը որ ո՛չ միայն յօդուած կուտայ այլ պատուական կ'անուանէ այն թերթը՝ որոյ ընթերցումն իսկ պաշտօնապէս արգիլուած է եկեղեցական Իշխանութենէն, որ հոգեւոր ապստամբութեան ու մոլորութեան համար վարձուած ըլլալով,—զի չարի ծառայութիւն է վարձուած, իսկ բարւոյն ծառայողը մշակ է արժանի վարձու իւրոյ՝ ըստ Առաքելոյն,—որ երկու տարիէ ի վեր հոգեւորականութեան այնքան շատ ու վատ լուտանքներ եւ հայհոյանքներ եւ մինչեւ իսկ բացայայտ ու մեծամեծ մոլորութիւններ գրեց ու հիւրընկալեց, մինչեւ իսկ յասուչ կրթել խելամուտ եղողները եւ դարչանք ազդել ամենուն. ահա բոլոր այս կիրքերուն եւ ահաւոր վնասներուն եւ գայթակղութիւններուն պատճառ գործակից եւ խրախուսիչ եղող մը ի՞նչպէս ճշմարիտ անկեղծ բարեպաշտ կաթողիկէ կրնայ մնացած ըլլալ. «Եւ Սաւղոս էր ԿԱՄԱԿԻՑ սպանման նորա»...

Պիտի լուեն՝ օր մը, անցաւոր աշխարհիս աղմուկները. կիրքերու յորձանապտոյտ հեղեղները պիտի ցամքին. այս բեկանուտ կեանքը իբրեւ ծաղիկ մը պիտի թարշամի խորշակահար, եւ երբ մարմիններն գերեզման իջնեն, մեր հոգիները ահեղ պատասխանատուութեան ծանր բեռով պիտի ներկայանան Քրիստոսի Դատաւորին առջեւը, որ վայեր սպառնացած է անոնց որ փոքրներէն նոյն իսկ մէկ հատը գայթակղեցուցած ըլլան... «Ոչ ամենայն որ ասիցէ ցիս՝ Տէ՛ր, Տէ՛ր, մտցէ յարքայութիւն երկնից» (Մատթ. Է. 21)։ «Զի՞ կոչէք զիս՝ Տէ՛ր, Տէ՛ր, եւ զոր ասեմն ոչ առնէք» (Ղուկ. Զ. 49)։

Այո՛, սարսափով կը յիշեցնեմ Առաքելոյն Պօղոսի այն ահաւոր խօսքերը՝ (Երր. ԺԲ. 15-16) որոնցմով կը խրատէ հաւատացեալները չըլլանալ զգուշութեամբ ճգնել Աստուծոյ շնորհքը չկորսնցնելու. եւ վարդապետութեան մասին թունաւոր եւ թունաւորող արմատը կը դատապարտէ, ու սրբապիղծն Եսաւայ պատժուիլը օրինակ կուտայ «ահիւ եւ զողութեամբ իւրաքանչիւր իր փրկութիւնը գործելու համար»։ Կ'ըսէ. «Զգոյշ լերուք, զուցէ ոք յետնեալ զտանիցի ի շնորհացն Աստուծոյ։ Մի՛ ոք արմատ դառնութեան ի վեր երեւեալ նեղիցէ, եւ նովաւ բազումք պղծիցին։ Մի՛ ոք.. իբրեւ զնսաւ, որ ընդ միոյ կերակրոյ զանդրանկութիւնն վանառեաց։ Գիտէք, զի թէպէտ եւ յետոյ կամեցաւ ժառանգել զօրհնութիւնսն, խոտան գտաւ. զի ապաշխարութեան տեղի ո՛չ եգիտ, թէպէտ եւ արտասուօք խնդրեաց զնա»։

Սթափինք եւ միանգամ ընդ միշտ համոզուինք որ Աստուծոյ ամենէն ընդունելի առաքինութիւնն՝ մեր հոգեւոր Պետերուն կատարեալ հպատակութիւնն է, մէկդի թողլով մարդկային նկատմունքները, ժողովրդային ակնկալութիւնները եւ մոլորութիւն-

նները. Սամուէլ մարգարէին բերնով ըսաւ Տէր. «Լաւ է ունկնդրութիւն քան զզոհ ընտիր, եւ հնազանդութիւն քան զնարոյ խոյոց» (*Ա. Թագ. ԺԵ.* 22) *Եւ Առաքեալին բերնով ըսաւ.* «Ունկնդի՛ր լեռուք առաջնորդաց ձերոց եւ հպատակ կացէք նոցա» (*Եբր. ԺԴ.* 17):

Գ. Վ. ԹԷՐՋԻՊԱՇԵԱՆ

ԵՕԹՆԵԱԿ ՔՐԻՍՏՈՆԷԻ

Այս տիպողսով թերթիս մէն մի թուոյն մէջ պիտի դնենք՝ 1. շաբթուան օնուացոյցը, 2. մասնաւոր օնուախրմբութիւններն ու հանդէսները, 3. Տօնուած կամ օնուելիք սուրբի մը վարուց ամփոփումը, 4. շաբթուան համար հոգեւոր մտածութիւններ: Այս մտածութիւնները պիտի սկսինք «Ի մանուութիւն Քրիստոսի» ոնկեղինիկ մատեանէն, անոր իւրաքանչիւր գլխուն մէջ պարունակուած հիանալի առածները կամ վնիռները կարճօրէն ամփոփելով: Այս գեղազնցապէս գեղեցիկ ու պարզ գրոյկը որ ամէն հրիստոնէի հիանալիօրէն կ'առաջնորդէ կատարելութեան եւ արքայութեան շաւիղին մէջ, առհասարակ Ս. Գիրքն անմիջապէս վերջը դասուած է հոգեւոր վարդապետներէն, իր երկնաւոր աննման օծութեան պատճառաւ. անիկա գրեթէ ամէն լեզուի թարգմանուած է բազմիցս, անթիւ անհամար տպագրութիւններ ունեցած եւ դարերու մէջ իմաստնոց խուզարկութեանց առարկայ եղած այնչափ՝ որ անոր հեղինակին վրայ միայն գրուած հատորները հաշուելը տաժանելի գործ պիտի ըլլար: Բաւական հաւանելի կարծիք մը կ'ըսէ թէ Գոլոնիոյ թէմէն Թովմաս Գեմբացի (1379—1471) անունով կրօնաւոր մը եղած ըլլայ հեղինակը: Դժբախտաբար այս հոգեւոր գանձ եղող գրոյկը հայոցս մէջ, թէեւ երկիցս թարգմանուած՝ գրաբար եւ աշխարհաբար, չէ ունեցած սակայն ընդհանրացում. մինչդեռ ամէն Կաթողիկէի հանապազօրեայ սիրելի ընկերը պէտք էր ըլլար: Կը յուսանք որ մեր այս ջանքով այս պակասին լրացումին կերպով մը սատարենք:

ՏՕՆԱՑՈՑՑ

Յունուար 5 † *Կիր. ակ. Ճրագալոյց Յայտնութեան*
6 † *Բշ. բձ. Յայտնութիւն եր Մկրտութիւն Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի:*
7 † *Դշ. րկ. Բ. or Յայտնութեան*
8 *Դշ. զձ. Գ.* » »
9 *Եշ. զկ. Դ* » »
10 *Ուրբ. դձ. Ե* » »
11 *Շբ. ղկ. Զ* » »

Ս. Սեղբեստրոս (Sylvester) Հռոմայ Հայրապետը (270-335) *տօնեցինք այսօր՝ շաբաթ, 4 մայիս։ Լատինք կը տօնեն 31 դեկտ.։ Նա ծնած է ի Հռոմ, և որը մնալով ի Հռոմ, իր բարեպաշտ մրբը խնամքով, քրիստոնէական կրօնի դաստիարակութիւն մը առաւ Կիւրինոս քահանայի ձեռօք, որ յետոյ մարտիրոսացաւ։ Սեղբեստրոս կարի աղքատասէր էր և պանդուխտները կը խնամէր անդադար. և քահանայանալէն վերջն սկսաւ իր հուժկու և լի օծութեամբ քարոզութիւններով բազմաթիւ հեթանոսներ և Դանատեան հերետիկոսներ դարձի բերել. ուստի և քարշեցաւ յատեան և բանտ նետուեցաւ. սակայն իր մարգարէութեան համաձայն նոյն գիշերը բգեաթը մեռնելով, ազատուեցաւ։ Այնքան կը փայլէր արքութեամբ և հրաշագործութեամբ, որ յամին 314 ընտրուեցաւ Քահանայապետ, և կոչուեցաւ Լուսաւորիչ արեւմտից։ Հալածանքի պատճառաւ մեկուսացաւ Սորակտին լերան վրայ՝ ի Սապինա, մօտ ի Հռոմ. ուր՝ ինչպէս կ'ըսէ Հնադարեան աւանդութիւնը, ոչնչագործուեցաւ մեր երանելի Լուսաւորչին հետ. այդ լերան վրայ հին մատրան մը մէջ վաղեմի որմանկար մը կայ որ կը ներկայացնէ երկուց Հայրապետաց այս յուզիչ տեսարանը։ Ըստ գրեթէ ստոյգ աւանդութեան Ս. Սեղբեստրոսը եղաւ նաև որ Նորադարձ Կոստանդիանոս Կայսրը մկրտեց, որմէ ճոխացաւ ինքն աղ մեծամեծ նուէրներով, յորս էր նաև Լատերանու հոյակապ կայսերական պալատը, որոյ կից շինուեցաւ մեծ Մայր-եկեղեցին «Բաղաքին եւ Տիեզերաց» (Urbis et Orbis): Ս. Սեղբեստրոս Քահանայապետը երկու ժողով գումարել տուաւ. մին՝ Արեւլատ քաղաքին Գաղղիոյ, ուր դատապարտեց Դանատեան հերետիկոսները, որոնց դէմ շատոնց կը պայքարէր ինքը. որ պայքարին մէջ երեւելի հանդիսացաւ նաև Ս. Օգոստինոս. միւսը՝ ի Նիկիա (325), որ և առաջին Տիեզերական ժողովն է, որու մէջ Գահագլուխ նստան Քահանայապետական պատուիրակներն՝ Վինկենդ, Վիքդոր և երեւելի Արքն Կորտուպայ (Cordova)*

ի Սպանիա, Ծերունազարդն Ոգիոս. հոն դատապարտուեցաւ ամպարիշտն Արիոսի Այս ժողովքին մէջ էր նաեւ որ Զատկի տօնին հաշիւները շտկուեցան և տօնելու օրը սահմանուեցաւ։ Սուրբ Սեղբիսարոս Քահանայապետը թաղուեցաւ Պրիսկիլլայի Գեռնադամբանին (Catacombe) մէջ։

ՀՈԳԵՒՈՐ ՄՏԱԾՈՒԹԻՒՆԵՐ

,,ՆՄԱՆՈՒԹԻՒՆ ՔՐԻՍՏՈՍԻ'' ԳՐՔԷՆ

Դիրք Ա.—Դ. Ա.—Քրիստոսի նմանութեան ու ոգեւարհիս ամէն ուսնայնութեանց արհամարհութեան վրայ։

Մեր գերագոյն ջանքն ըլլալու է՝ մտածել Յիսուսի Քրիստոսի վարքը։

Քրիստոսի վարդապետութիւնը Սուրբերու ամէն վարդապետութենէն աւելի գերազանց է։

Յիրաւի քարոզ իսօսիներն զմարդ սուրբ եւ արդար չեն ըներ. իսկ առաքիչի կեանքը սիրելի կ'ընէ Աստուծոյ։

Աւելի կը փափաքիմ մեղաց վրայ զղջում զգալ, քան թէ անոր սահմանը գիտնալ։

Ամէն բան ընդունայն է՝ բաց ի զԱստուած սիրելէն ու իրեն միայն ծառայելէն։

Ա՛յս է ծայրագոյն իմաստութիւնը, աշխարհս արհամարհելով դիմել յարքայութիւն երկնից։

Ունայնութիւն է սիրել այն բանը որ արագ արագ կ'անցնի, եւ չփութալ հոն՝ ուր կայ ուրախութիւն յաւիտենական։

Ջանա՛ որ սիրտդ բաժնես տեսանելեաց սէրեն, ու դարձնես անտեսեալք բաներու։

Անոնք որ զգայականութեան կը հետեւին, կ'արատաւորեն իրենց խղճմտանքը, ու կը կորսնցնեն Աստուծոյ շնորհը։

Միւսիր էք. հազրէրիրի,

Յիսուսեան բարիգարքնէն մէջտեղերի ռուհպանութեան Բէր Հիլէր նամ փրանսերգ վարդապետին էսքերի պէրկիւզիտէյի գալէմի օրան վէ ազ վազքը գարքնեցա էգիէր նիհեր մագիար օյտուղը ռադպէք վէ բազտիրէ պինաէն, օն իւչիւնճի տէֆա բաս իտիլեն «La religion démontrée ou les fondements de la Foi Catholique devant la raison et la science իմինտէքի ֆիբաս, մանբրգի սուրէքտէ մէգհէսի միւտաֆաա, վէ մէգհէպէ գարշը իգա իտիլեն միւշֆիրար վէ իրիազարը՝ գանատարպաշ պէրանիլի վէ էտիլլէ իլէ հաղ վէ իզալէ էյրէտիկլիսէն, իհիյանարը գէմանէ դայէք միւվաֆրդ կէօրիւլէրէֆ սէվկիւլի ճէմաաբրմրզրն հեր ընդիրը էֆրատրնա պիր իրտմէրի նայիգանէտ պուրընապիրմէֆ մագատրնա մէպնի, իյնաբ իտեն բաթիրար վէ իլսավարրն իմրաար սուրէքիյրէ բէրանէմէսինէ վէ Լավալ Եպիսկոպոսը Մօնս. Պուկօնրն միւխրէլիֆ ղիսանդրա նագ իտիրմիշ օրան Jésus Christ իսմինտէքի էսքերի շէօհրէքշիարընրն տաբի սատէնէ բէրանէմէսինէ բարարը ամիգանէմտեն իպրիտար օրունտրղրնտան Կաթող իկէ Առնազանգ մէվգուրէքյի մագպուլէնիզտէ բէյտէրրէյ ֆէշղէրինէ հիմնէք պույրուրմասը իսբիհամ օրունը, էֆենտիմ։

ԿՂԵՄԷՍ Վ. ԱՍՏՈՒՐԵԱՆ

Պէյօղլու, 18 Դեկտեմբեր 1912

ԳԱԹՕԼԻՔ ՄԷԶՀԷՊԻ ԷՍԱԼԱԲԸՆԸՆ

ԱԳԼ ՈՒ ԻՐՔԱՆ ՆՈՒՐԸՑԼԱ ԹԷՏԳԻԳ ՎԷ ՄՈՒՀԱՔԷՄԷՍԻ

ԷՍԼԷՐԻՆ ԹԱԳԴԱՍԻՄԻ

Մէզհէպ իլմինին թահսիլի հէր քէսէ լազըմ տըր, չիւնքի մէվզուրնէն ուլվիյէթի, ֆիքր ու գալպի պէյէրէ իրաս էյլէտիյի մէսէրրէթ վէ մէնաֆիի էպէտիյէմիզ միւթէալլիգ օնտան հուսուլա կէլէն նէթիճէլէր ճիհէթինտէն օնա մուգահէսէսի միւմքին օլան հիչ պիր իլմ եօգ տըր։ Պու թահսիլին զայէսի պիզիմ պիրինճի վազիֆէլէրիմիզ վէ մուգատտէրաթը իսթիգպալիէմիզ նօգթալարը օլտուղընտան, օնա հէր քէս թարաֆընտան պիր իթինայի մախսուսլա պէզլի զայրէթ իտիլմէսի իճապ էտէր։

Կիւնիւմիւզտէ արթըգ հէր նէ սուրէթլէ օլուրսա օլսուն, մէզհէպի թանըմադ քեաֆի տէյիլ տիր, մէզհէպին իլմինէ, պիզէ գանաթը քեամիլէ պախչ էյլէյէն, իթիգատլարը-մըզ հագգընտա մանթրգի տէլիլլէր իհզար էյլէյէն իլմինէ մալիգ օլմագ իճապ էտէր։ Պինաէն ալէյհ, պիր քիմսէ նէ իչուն քրիսթիան վէ գաթօլիք օլտուղընէն սէպէպլինի սէօյլէյէմէզսէ, տիմէք տիր քի մէզհէպլին իլմինտէն մահրում տըր։ Ս. Պետրոսըն, իլք առլար քրիսթիանլարընա օլան թէնպիհի տէ պու եօլտա իսի. «իթիգատլարընրզրն սեպեպինի սիւվալ էտենլերէ ճեվապ վերեպիլմէյէ տաիմա հազըր օլընըզ։»

Մէզհէպին հազիգաթլարընա տաիր օլան տին ամելիմիզ, ագլ տաիրէսինտէ օլմալը տըր.

պու սէպէպէ մէպնի, ապլ իճաճտրրբնը սե-պեպլեր վասիթասըյլա պիզի իմանա հաղրը-լամալը սրը։ Շու հալտէ, իլմի միւսաֆատ, իման էսասընդն եախսոտ մուգատտէմաթընդն քեամիլէն ագլա մութապրզ, մէշրու վէ վա-ճիզ իւլ իթիգատ օլսրզընը սուրէթը մու-հագգագատէ իսպաթ էյլէյէն իլմ տիր։

Իմանդն էսասը եախսոտ մուգատտէմաթը թապիր օլունան նօգթալար, մէզհէպին ասլ էսասընը թէշքիլ էյլէյէն պիր գաչ պիրինճի տէրէճէտէ հագիգաթլար տրրլար։ Պու հա-գայրզ, պիլա շէքք ու շիւպհէ, տին մատ-տէլէրիմիզտէն իսէլէրտէ, տինսիզլէրէ, իթի-գատլարրմրզդն ագլա վէ իլմէ մուվաֆրզ օլ-տուգլարրընը իսպաթ էթմէք իչուն, պիզ պուրատա ճնլարը սրրթ ապլ ու մանթրզ նուրլարրյլա թէտգրզ իտէճէյիզ։

Պու հագիգաթլարը շու աթիտէքի պէշ պաշլրճա հգաէրգա իթրաղ էտէպիլիրիզ։

1. Պիւթիւն վար օլանլարը վար էյլէյէն պիր Ալլահ վար տրը։

2. Ալլահդն մախլուգը օլան ինսան, բուհանի վէ էօլմէզ պիր ճանա մալիք տիր։

3. Ինսանա պիր մէզհէպ լազըմ տրը։ մէզհէպլէրտէն եալընզ պիրի էյի, եալընզ պիր թանէսի տօղրու տրը։

4. Եալընզ տօղրու օլան մէզհէպ, քրրիսթիան մէզհէպի տիր։

5. Քրիսթեան մէզհէպի անճագ պիր գա-թօլիք Քիլիսասընտա պուլունը։ Պու հա-գիգաթլար ղէնճիր կիպի եէկտիկէրինէ մէր-պութ տրրլար։

— Ալլահդն վարլրզը վէ օնուն մախլուգը պուլունան ինսանդն վարլրզը, պիր մէզհէպին լիւզումնը իսպաթ էտէր։

— Պիր մէզհէպին լիւզումը, մէզհէպլէր արասընտա ճէնապը Հագգդն իսթէտիյի, էմր իթտիյի սահիհ մէզհէպին հանկիսի օլտրզընը վէ նէ ալամէթլէրլէ թանրլապիլտիյինի արամայա պիզի մէճպուր իտէր։

— Ալլահդն էմր իթտիյի մէզհէպ Քրիս-թիան մէզհէպի տիր։

— Պու քրիսթիան մէզհէպի իսէ, թամմ վէ պիլա նօգսան օլարագ, անճագ Յիսուս Քրիստոսդն հաղրզի քիլիսասը պուլունան գա-թօլիք Քիլիսասընտա տրը։

— Գաթօլիք Քիլիսասը, կէօյլէրէ կիտէ-պիլմէքլիյիմիզ իչուն ինանճաղրմրզ մատ-տէլէրի վէ իճրա էտէճէյիմիզ վազիֆէլէրի Ալլահ թարաֆընտան թահին իտէն իման գանունը տրը։

Իշթէ պու էսասի հագիգաթլարը իսպաթ էթմէք քեաֆի տիր, չունքի պիր նէհրին քէնտի մէնպաբնտան վէ պիր նէթիճէնին՝ գահտէյի քիւլլիյէտէն հուսուլա կէլտիյի կի-պի, տիկէր հագիգաթլար տահի օնլարտան իսթիսալ վէ իսթինթաճ օլունուրլար։ Պու էսասի հագիգաթլար իսպաթ իտիլէճէք օլուրսա, գաթօլիք մէզհէպլինին նէ գատար սահիհ վէ մանթրզի օլտուղը օ գատար աշի-քեար պիր սուրէթտէ թէզահիր էտէր քի ազ ու իարաքը տա ինքեար էթմէքսիզին, մէզհէպի ինքեար էթմէք գապիլ օլամազ։

Պու սուրէթլէ Քիլիսանդն պիլճիւմիէ տիւշմէնլէրի տահի ըէտտ օլունմրզ օլուր-լար։

1. Ալլահդն վարլրզընը ինքեար էյլէյէն միւլհիտլէր (1) «Ալլահսրզ»լար։

2. Մատտէտէն (նիւթ) պաշգա պիր շէյ գապուլ էթմէյէն, Ալլահդն վէ բուհանի պիր ճանդն մէվճուտիյէթինի վէ ախրէթի ինքեար էյլէյէն Մաթէրիալիսթլէր վէ Բոգիթիվիսթ-լէր։

3. Պիր մէզհէպին լիւզումնա ինանմա-յան վէ եախսոտ հիչ պիր մէզհէպլէ ամիլ օլ-մաեան Դայսրզլար (Indifférants)։

4. Քրիսթիանլրզդն ալլահանի օլտուղընը գապուլ էթմէյէն Տէիսթլէր, Բանթեիսթլէր, Եէհուտիլէր, Ալլազգիլէր վէ Պիւթրէ-սթլէր։

5. Գաթօլիք Քիլիսասընդն լիւզումնը վէ ալլահանի օլտուղընը ինքեար էյլէյէն Հերե-տիկոսլար, Հերճուանծոզլար վէ Բրօթէսթան-լար։

6. Նիհայէթ, Քիլիսանդն, այիլէնին վէ վաթանդն էն ֆէնա տիւշմէնլէրի օլան Ֆրան-մասօնլար։

---

(1) Էսէրին նիհայէթինտէ՝ անլաշըլմասը հէր քէսճէ գօլայ օլմաեան պու թարզ քէլի-մէլէրի հավի պիր լուղէթչէ պուլունաճագ տրը։

Միւքերճիմ

ՏԵՂԵԿԱԳՐԱԿԱՆ

ՀՌՈՄ ԵՒ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ԱՇԽԱՐՀ

Ս. Քահանայապետը Ճենովայի Արք. անուանած էր զԱրհի. Գարան, որ եկեղեցական նախանձախնդրութեամբ և ըստ հրահանգաց Նորին Սրբազնութեան ձեռնարկած էր իր թեմին մէջ կարեւոր բարեկարգութիւններ մտցնելու՝ Արդիական հերետիկոսաց ոտնձգութիւններուն դէմ, և ասոնց ծուալման հետամուտ եղող Հ. Սէմերիա անուն կրօնաւորը ստիպած էր ելլելու իր վիճակէն։ Արդ ասոնք և անոնց համախոհները իտալական կառավարութիւնը համոզեցին վերոյիշեալ արքեպիսկոպոսին չտալու կառավարական հրամանագիրը (exequatur)։ Ասոր վրայ Ս. Քահանայապետը եկեղեցական արգելք դրաւ, Ճենովայի ամբողջ վիճակին մէջ արգիլելով ամէն տեսակ եպիսկոպոսական պաշտօնք (Ձեռնադրութիւն դրոշմ ևն.)։ Ժողովուրդը մեծապէս զգածուելով, ամէն կողմանէ կը դիմեն առ Ս. Քահանայապետն՝ հայցելով Անոր հայրական գթութիւնը։ Հակառակորդները ամօթապարտ մնալով, զղջացած են իրենց յանդգնութեան վրայ, և կառավարութիւնը կ'ըսէ եղեր թէ ինք անոր համար մերժեց հրամանագիրը, որովհետեւ Արհի. Գարան 1870ի Իտալիոյ կողմանէ Քահանայապետական աշխարհական իշխանութեան անիրաւ գրաւումին չհամակերպիր։ Բարբանջանք. քանզի ոչ Իտալիոյ հարիւրէն աւելի եպիսկոպոսաց, այլ և բովանդակ տիեզերքի հաղարաւոր եպ.աց մէջ չկայ և ո՞չ մէկը որ համակերպի այս յափշտակութեան։

⁂ Իրենք զիրենք Կաթողիկէ անուանող՝ բայց չեղող քանի մը թերթերու մասին (L'avvenire d'Italia, Il Corriere d'Italia, Il Momento, ևն.) վճիռ տուած է Ս. Քահանայապետը, յայտարարելով որ անոնք Ս. Աթոռոյ ուղղութեան և հրամանաց հակառակ կը գործեն։ Այս դատապարտութիւնը շատ մեծ ազդեցութիւն գործած է անոնց վարիչներուն վրայ։

⁂ Ս. Հայրն Կոնսիստորիալ Ս. Ժողովոյն խորհրդական անուանած է անուանի աստուածաբան զՎեր. Հ. Լէբիսիէ։

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ՊԱՏՐԻԱՐՔԱՐԱՆ

Ամեն. և Գերերջ. Հոգեւոր Տեառն Պօղոսի Պետրոսի ԺԳ.ի անուան տօնին առթիւ բազմաթիւ շնորհաւորական այցելութիւններ տեղի ունեցան առ Նորին Վեհութիւն։ Գաղղիոյ դեսպանատան առաջին թարգման՝ Մ. Լբտու, եկաւ և յանուն Վսեմ. Դեսպանին շնորհաւորութիւն յայտնեց. նոյնպէս անձամբ գալով սիրալիր մաղթանքներ ըրաւ Ն. Վ. Յովհ. բաշա Գուլումճեան։ Այցելեցին Վենետկոյ և Վիեննայի Մխիթ. Հարք, Անտոնեան Հարց ներկայացուցիչներ, Հայ Կաթողիկէ և Լատին ժողովրդապետք, Կաթող. Պատրիարքաց փոխանորդներ, Հայ Կաթող. և Լատին կուսանաց Միաբանութիւնք, Պ. Պ. Մոմճեան, Սիրուն, Արապեան, Գասապեան, Մագասարեան, Տօքթ. Թումայեան, Տգ. Գասապեան, Առաքելեան, Խրլագեան, Արդար, Թելեան. ևն. ևն.։— Կէսօրին սեղան տրուեցաւ, որուն հրաւիրեալ էին բազմաթիւ քահանայք, և բաժակաճառ արտասանեցին. այլեւայլ լեզուներով, Արհի. Արփիարեան Արք., Գ. Գ. Միաբճեան Գեր. և Աշճեան, Էքմէքճեան, Ատուրեան Վվ.։ Գերդ. Աճէմեան, Ն. Ս. Վ. որ հիւանդ է, գեղեցիկ ոտանաւոր ուղերձ մը ղրկած էր, որ կարդացուելով, ցնծալից ծափահարուեցաւ։ —Բոլոր թեմերէն նամակաւ և հեռագրով շնորհաւորութիւններ հասան և կը հասնին դեռ։

⁂ Նորին Վեհափառութեան՝ Ալպեր թագաւորին Պելժիոյ մօրը մահուան առթիւ Ամեն. Հոգեւոր Տէր, որ մեծ հիւրասիրութիւն տեսած էր իրենցմէ, ցաւակցական նամակ մը գրած էր առ թագաւորն։ Նորին Վեհափառութիւնը հետեւեալ նամակը գրած է առ Ամեն. Հոգեւոր Տէր։

Պրիւսէլ, 22 Դեկ. 1912

Ամենապատիւ Տէր,

Անկեղծաւոր յուզումով մըն է որ ընդունեցայ այն նամակն յորում Ձեր Երջանկութիւնը արտայայտած է ինձ իւր ցաւակցութիւններ այն անդարմանելի կորստեան համար զոր բրի, եւ թարգման հանդիսացած է այն վրշտակցութեան զոր ունին իմ ցաւոյս Հայ-Կաթողիկէ նուիրապետութիւնը, կղերն ու ժողովուրդը։

Պատս անձին կը համարիմ վստահացնելու Ձեր Գերերջանկութիւնը իմ արտգին երախտագիտութեանս վրայի մասին այս արտայայտութեան Ձեր զգացումներուն՝ իմ եւ իմ ընտանեացս համար, եւ այն խանդաղատական վերյուշումին համար զոր կը զարթուցանէ իմ ողբալեալ մօրս կեանքէն. եւ կ'աղաչեմ Ձեզ որ հանիր Ձեր ակնարկած անձնաւորութեանց հաղորդել իմ անկեղծ շնորհակալութիւններս։

Իմ մօրս յիշատակը Ձեր Երջանկութեան աղօթից յանձնելով, կը նորոգեմ Ձեզ բարձր համարումի զգացումներս եւ եմ

Ձերդ անձնվէր
ԱԼՊԵՐ

⁂ Ինչպէս նախապէս գրած էինք, մեր Հայ-Կաթողիկէ Հասարակութենէն Վսեմ. Յովհաննէս փաշա Գուլումճեան Լիբանանու կառավարիչ կարգուած է։ Վերջերս Լիբանանու վարչական կանոնագիրը ինչ ինչ բարեկարգումներու ենթարկուած և վեց մեծ պետութիւններու կողմանէ վաւերացուած էր։ Ուրախառիթ է մեզի համար որ Յովհաննէս փաշայի պէս Կաթողիկէ զգացումներով օժտուած անձնաւորութիւն մը Օսմ. կառավարութեան և միւս

տէրութիւններու լուրի վստահութեան կ'արժանանայ։ Արդէն իր հայրը անտուռաց և հանքաց պաշտօնեայ եղած էր։ Յովհաննէս փաշա մեծամեծ ծառայութիւններ մատուցած է տէրութեան, իբր պաշտօնեայ Արտաքին գործոց Նախարարութեան, առաջին քարտուղար Հռոմի դեսպանատան, անդամ պետական խորհրդոյ, և վերջերս իբր խորհրդական Արտաքին գործոց Նախարարութեան։ Յովհաննէս փաշա այս առթիւ բարձրացած է վէզիրութեան աստիճանին։ Կը շնորհաւորենք և յաջողութիւն կը մաղթենք։

⁂ Ի Տէր հանգեաւ՝ յ30 դեկտ. 1912, ծերունազարդն և առաքինազարդն Գերյ. Հ. Եղիշէ Թ. Ծ. Վ. Գաֆթանեան, Վիեննայի Մխիթարեան Միաբան, ի հասակի ութսունեւհինգ ամաց։ Լուսահոգի Հայրը կենդանի տիպար մըն էր Կաթողիկէ պարտաճանաչ քահանայի, և մեր մէջ կը շրջէր իրրեւ անօրինացած անհիթացած քաղցրատեսիլ պատկեր մը վաղեմի հաւատոյ և առաքինութեան։ Իր երկարատեւ անարատ կեանքը ամբողջ կը կայանար հեզաբարոյ խոնարհութեան ու մեղուաջան անդադար ու կանոնաւոր աշխատութեան մէջ, որով գրեթէ պաշտելի դարձած էր ամէնուն, մանաւանդ իրրեւ խստավանհայր։ Եղաւ ժամանակ —չա՛տ հին, մեզի համար պատմական, — յորում սիրելի հանգուցեալը մշակեց նաեւ գրական ճիւղը և ունի պատուական երկասիրութիւններ. աշխատակցած էր նաեւ Վիեննայ. Մխիթարեանց Europa թերթին, որ ան ժամանակ մեծամեծ ծառայութիւններ մատուցած է կրօնից և գիտութեան և լեզուի։ Մին էր նա այն հմտագուած արիասիրտ և խրատակս գիտնական հոյակապ արանց փաղանգին, որ անաչառ քաղցրութեամբ պատուաւոր պայքարը մղեցին հայ-կաթողիկէ սրբութիւններն պաշտպանելու, ուղղափառութիւնը բանիւ և գրով ծաւալելու. աշխատակցած է նա ուրեմն փառապսակ Գալթրճեաններու, Էմինեաններու, Յովհաննեաններու, Պալճեաններու, Այտընեաններու, Գոմբիկեաններու, այլովքն հանդերձ։ Անոր և անոնց հոգին թո՛ղ հանգչի մեր պատուական կղերց նոր սերունդին վրայ, և նորա պայծառ հոգին որ հասունցած ազնիւ պտուղի մը պէս փրթաւ Յիսուսի ձեռքին մէջ, բարեխօս ըլլայ մեզի համար յերկնաւոր անվախճան փառաւ։

⁂ Ամենապ. Հոգեւոր Տէր Ամանորի այցելութիւն տուաւ Մխիթարեան Միաբանութիւններու։

⁂ Հանգուցեալ Հ. Եղիշէի յուղարկաւորութեան Ամենապ. Հոգեւոր Տիրոջ կողմանէ ներկայ գտնուեցան և նախագահեցին Արհի. Ռոքոսեան և Արփիարեան Արքեպիսկոպոսունք։ Հանդէսը շատ փառաւոր եղաւ և օրհնուեցաւ սիրեցեալ և սրբասէր հանգուցեալին քաղցր յիշատակը։

⁂ Ամանորոյ այցելութեան եկաւ առ Ն. Գերբերջանկութիւն՝ Գաղղիոյ Կամպէքքա յածանաւուն Ծովակալ և բոլոր ծովակալներու գլխաւորն՝ Պ. Տարթիժ որ Ֆուրնէ, և մեծ պատուով ընդունուեցաւ և սիրալիր խօսակցութիւններ տեղի ունեցան։

⁂ Նոյնպէս Ամանորոյ առթիւ շնորհաւորական այցելութիւն տուաւ յանուն Ցունաց Ցեղապետին՝ անոր փոխանորդ Եպս. Լոյն երեւելիի մը հետ։

ԷՋՄԻԱԾՆԱԿԱՆ ՀԱՅԵՐ

Ազգ. Ժողովը վերջին օրերուս մէջ մեծ ոգեւորութիւն ցոյց կուտայ չորս տարիէ ի վեր առկախ թողուած Օրմանեանի դատը աւարտելու ի նպաստ անոր անմեղութեան։ Բացց կուսակցականներն կը շարունակեն անոր մեղապարտութիւնը հաստատելու, թէեւ քրէական առաւելութեամբ անպարտութիւնը հաստատուի. մանաւանդ կը սիրեն անոր կեղծաւոր քաղաքականութեան, մասնիչները պաշտպանելուն և Լատէյ ղրկած հեռագրին վրայ։ Ժողովը երկու նիստի մէջ զբաղեցաւ այս խնդրոյն թեր ու դէմ վիճաբանութեամբը. վերջին նիստին մէջ քուէարկութենէ արգիլուեցաւ ժողովրդային ազմուկի կամ լաւ եւս՝ ժողովոյն վրայ ժողովրդային բանաբարութեան պատճառաւ։ Լուսարձակ այս մասին յօդուած մ'ունի որ խորապէս մտածել կուտայ մեզ իր անխիղճ կողմնակալութեան վրայ, երբ խնդիրը հայ-կաթողիկէից վրայ դառնայ։ Կ'ըսէ ի մէջ այլոց. «Զհասկցուած չըմբռնուած «ժողովուրդ» մը կայ։ Եթէ այս «ժողովուրդ»ն է որ հայ ժողովուրդին ամբողջութիւնը կը կազմէ, մի՛զք մեզի, այլ եւս իրրեւ ժողովուրդ, իրրեւ ազգ ապրելու իրաւունք չունինք մենք, որովհետեւ ժողովուրդը կրնայ ապրիլ միայն օրինասիրութեամբ։ Թող այդ «ժողովուրդը» իր շէֆերուն, իր ամբոխավարներուն առաջնորդութեամբ կոարէ թափէ, կախաղանի կամ փառքի գագաթնակէտին հասցնէ իր ուզածին պէս, իր ուզածները, և ահա իրագործուած կ'ըլլայ երազը բոլոր անոնց որոնք հաճոյք կը զգան այս ազգը անիշխանութեան, պառակտումի, քայքայումի մէջ ընկած տեսնելով։ Սակայն ո՞վ է այդ «ժողովուրդը», հարցնենք։ «Ժողովուրդ»ը նորէն պիտի ազմկէ։ Բայց ո՞ւր կ'երթայ ասոր վերջը։ Մինթէ դժուա՞ր քան է առաջիկայ նիստին այս ժողովուրդին դէմ հանել միւս ժողովուրդն ալ, որ բուն ժողովուրդն է, առանց չակերտի...։» Ահա նորէն երկու չափ երկու ժամ. տրամաբանութիւն և խիղճ, ո՞ւր պիտի գտնուին...

⁂ Հայաստանի մասին մուծուելիք բարեկարգութիւններով կը զբաղի այժմ ներքին գործոց Նախարարութիւնը։ Խօսքեր ալ շրջաբերուեցան իբր թէ Ռուսիոյ առաջարկով ինքնօրէնութիւն պիտի տրուի եղեր. սակայն հայոց խնդրածն ուրիշ բան չէ եթէ ոչ արդարութիւն, որ հիմնուած է կենաց, պատուոյ և ինչքի ապահովութեան վրայ։ Ասոր մէջ կը կայանայ խնդրոյն էութիւնը. աղատասիրել անդամ մը յափշտակութիւններէ և հարստահարութիւններէ։ Որ եթէ ձեռք բերուի, և ճամբաներ շինուին ու երկրագործութիւնն ալ յառաջդիմէ, ան ատեն ահա ժո-

ղովուրդը խաղաղութիւնը գտած պիտի ըլլայ։ Հայոց երեւելիները որ հրաւիրուած էին Սատրազամի քով՝ կարծիք յայտնելու համար կառավարութեան պատրաստած բարեգործական ծրագրին վրայ, անակնկալի հանդիպելով, վարկպարզի և տարտամ կերպով արտայայտուեցան. իսկ աղդ. վարչութիւնը բնաւ չմիջամտելու կամայականութիւն յայտնեց, և առ այժմ ինդիրն ան վիճակի մէջ է։

⁂ Անցեալ շաբաթ վախճանեցաւ Բարթող էֆ. Թէլէան 73 տարեկան։ Շատ տարիներէ ի վեր Պատրիարքարանի դիւանապետութեան պաշտօնը կը վարէր։

ՆԵՐՔԻՆ ԳՈՐԾԵՐ

⁂ Վսեմ. Յովհաննէս փաշա Գուլյումճեան, Լի. բանանու կառավարիչը, մօտերս պիտի ուղեւորի իր պաշտօնատեղին։— Իրեն տեղ Արտաքին գործոց Նախարարութեան խորհրդական անուանուած է Սաիտ պէյ։

⁂ Խաղաղութեան պայմաններուն վրայօք խորհրդակցելու համար ի Լոնտոն դումարուած պատուիրակներու ժողովը մինչեւ ցայսօր այլ և այլ ճգնաժամներ ունեցաւ եւ խզուելու աստիճանին հասաւ, որով պատերազմի վերսկսումը վերահաս կ'երեւէր, եւ երկու կողմերն ալ փութոյ պնդութեամբ կը զօրացնէին իրենց դիրքերը։ Բայց՝ փա՛ռք Աստուծոյ, հիմա կ'երեւի թէ այլեւս այդ սահարկու վտանգը փարատելու վրայ է։ Գլխաւոր կնճիռը կը կայանար Էտիրնէ քաղաքին վրայ, որուն անպայման յանձնումը կը պահանջէին Պուլկարք։ Արդ, հիմա իրենց այս պահանջեն ետ կը կենան, որով կը թուի թէ Էտիրնէի քաղաքը պիտի մնայ օսմ. պետութեան, իսկ Մակեդոնիա անկախութիւն պիտի ստանայ օսմ. վեհապետութեան ներքեւ՝ մայրաքաղաք ունենալով Սէլանիկը։ Եգէականի 15 կղզիները պիտի մնան Թուրքիոյ. Կրետէ պիտի կցուի Յունաստանի. Ալպանիա ինքնօրէն պիտի հռչակուի։

⁂ Նախկին երեսփոխան ճանպօլատ պէյ, որ ղինք ձերբակալելու եկած ոստիկանը սպաննած էր և անոր համար բանտարկուած, քանի մը օր առաջ բանտէն փախած է և կը փնտռուի։

⁂ Լիբանանի նորընտիր կառավարիչ Յովհաննէս փաշա Գուլյումճեան երէկ այցելեց գահաժառանգ իշխան Եուսուֆ Իզզէտտին էֆ.ի։

⁂ Յոյն թերթերուն գրածին նայելով, Սինոդը իր վերջին նիստին մէջ նկատի առնելէ ետք Թասվիրը Էֆֆեար թերթին մէկ խմբագրականը, ուր Խաչին դէմ նախատական խօսքեր կային, որոշեց ձեռնհաս իշխանութեան դէմ ըսուածքել, քանի որ Սահմանադրութեան 41րդ յօդուածը կը տրամադրէ յարգել Թուրքիոյ բոլոր աղդութեանց կրօնքները։

Թասվիրը Էֆֆեար իր այսօրուան թիւին մէջ Սինոդի այս որոշման առթիւ ծաղրական շեշտով մը կը գրէ թէ Ֆէնէրի Պատրիարքարանը Քրիստոսի փոխանորդը չէ որ դատ բանալու կ'ելլէ։ Շատ շատ Պապը կրնայ այսպիսի բողոք մը ընել, կ'ըսէ։

⁂ Սէլանիկի հրեայ վաճառականներու կողմէ պատուիրակութիւն մը Վիեննա երթալով տեղացի յոյներուն կողմէ հրեայ ժողովուրդին դէմ եղած ջարդերուն և խժդժութիւններուն դէմ բողոքեց։

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ.—Ցանկարծամահ եղաւ Գերմանիոյ արտաքին գործոց նախարար Քիտերլէն-Վէխթէր։

⁂ Հնդկաստանի անդղ. փոխարքայ Հարտինկի դէմ մահափորձ մը կատարուեցաւ, պօմպա մը նետուելով թափորի ժամանակ. փոխարքան որ փղի մը վրայ նստած էր, վիրաւորուեցաւ, բայց կեանքը վտանգէ զերծ է։ Առանց իր պաղարիւնութիւնը կորսնցնելու հրամայեց որ հանդէսը շարունակէ։

⁂ Հակառակ այլ ընդ այլոյ լուրերու շրջաբերութեան, Աւստրիոյ կայսրն Ֆրանսուա-Ժոզէֆ քաջառողջ վիճակի մէջ է։

⁂ Մօտ օրերս պիտի կատարուի Գաղղիոյ Նախագահին ընտրութիւնը։ Մ. Պուրժուա մերժած է ընտրելիութիւնը, իսկ Բուանքարէ ընդունած։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Նոր Տարի 1
Տ. Կոմիտաս Քահանայ 2
Ս. Աւետարանի մեկնութիւն 3
Վարչ. ըսուած ժողովոյ հակակաթողիկէ արարքին առթիւ 5
Եօթնեակ Քրիստոնեի 11
Դարձոլիք մեզիեպի հասալարընրն ազգ ու իրՁան նուրբյա, եւն. 12
Տեղեկագրական 14

ԱՐՏՕՆԱՏԷՐ
ՅՈՎՀ. Ծ. Վ. ԿԷՏԻԿԵԱՆ

ՏՆՕՐԷՆ-ԽՄԲԱԳՐԱՊԵՏ
ԳԷՈՐԳ Ծ. ՎԱՐԴ. ԹԷՐԶԻՊԱՇԵԱՆ

Տպագր. Արձագանգ Շաբաթաթերթի, Բերա, Պայրամ փողոց թիւ 5 Կ. Պոլիս

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—Թուրքիոյ համար, տարեկան՝ 40 դրկ. արծ. վեցամսեայ՝ 20.— մէկ թիւ՝ 1 դրկ.:— Արտասահման՝ տար. ֆր. 10. վեցամս. 5.—Վճարմունք կանխիկ են:

ՀԱՍՑԷ.— *Կաթողիկէ Արձագանգ*, Բերա, 5 Պայրամ փողոց 5, Կ. Պոլիս:

KATOGHIGHÉ ARZAKANK

Péra, 5 Rue Baïram 5

Constantinople

ԾԱՆՕԹՈՒԹԻՒՆՔ.— 1.—Արձագանգ կը նրատարակուի Շաբաթ օրերը: 2. — Խմբագրութիւնս պարտաւորեալ չէ անպատճառ կամ նոյնութեամբ նրատարակել իրեն ղրկուած ո եւ է յօդուած: 3.—Կեղծանունով ղրկուած յօդուածներու հեղինակը կը պարտի իր իսկական անունը ծանուցանել խմբագրապետին: 4.— Ձեռագիրներ ետ չ'են դարձուիր: 5.— Յօդուածներու ձեռագիրներ պէտք է գրուած ըլլան թուղթին մէկ կողմը միայն: 6. — Ծանուցմանց համար մասնաւոր պայմանագրութիւնք կը կատարուին: 7.— Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է անհրաժեշտ երկու դանեկանի նամակագրում ի միասին ղրկել:

ՏՊԱՐԱՆ *Կաթողիկէ Արձագանգի* Բերա, 5 Պայրամ փ. 5: Տպարանս ըստ ամենայնի նոր եւ ի վիճակի է որ եւ իցէ տպագրական գործոց համար: Կը տպուին ամէն տեսակ ծանուցմունք, գիրքեր, տետրներ, հրաւիրագիրներ, քարդեր, քարդ-ատրէսներ, մանազներ, եւն., եւն.: Գիները անմրցելի կերպով ոտան են: Գեղեցկագիտական հաշակի եւ տպագրական մարդութեան կողմանէ յանախորդները անտարակոյս գոհ պիտի մնան:

ԿԸ ԾԱԽՍԻ «Տարրական Սկզբունք Քրիստոնէական Վարդապետութեան» հատատեալ եկեղեցական իշխանութենէ եւ կիրառութիւնը հրամայեալ: Բաղկացած է 136 էջերէ: Գին, ամուր թղթակազմը 2 դրկ.: